

**Міністерство освіти і науки України
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука»**

**Історико-філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ ПРИ НАВЧАННІ ПИСЕМНОГО
МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
В СТАРШИХ КЛАСАХ**

Виконав:

здобувач історико-філологічного факультету
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська))

Щербина Богдан Валентинович

Керівник:

канд. пед. наук, доцент Кочмар Д. А.

Рецензент:

канд. пед. наук, доцент кафедри практики
англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного
університету Гроть Л.В.

Рівне – 2024

УДК 811.111:37.018.554:371.3

ЩЕРБИНА Б. В.

**ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ ПРИ НАВЧАННІ ПИСЕМНОГО
МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
В СТАРШИХ КЛАСАХ**

У науковій роботі автор розглядає проблему формування навичок писемного мовлення учнів старшої школи в процесі вивчення англійської мови. Були сформовані необхідні критерії продуктивного писемного мовлення. В результаті аналізу було визначено, що інтерактивна форма навчання є ефективною завдяки швидкому формуванню та закріпленню правильних писемних навичок. Було виділено та систематизовано основні принципи і стратегії інтерактивного навчання писемного мовлення на старшому етапі навчання. Розкрито поняття комунікативних вправ. Запропоновано методiku для навчання писемного мовлення з використанням інтерактивних технологій учнів старших класів в процесі вивчення англійської мови. В ході експериментального дослідження була підтверджена ефективність використання інтерактивних технологій у навчанні писемного мовлення, що уможливорює її використання на старшому етапі навчання учнів в ЗЗСО.

Ключові слова: писемне мовлення, лінгвістичні, комунікативні і лінгвокраїнознавчі компетенції, комунікативний і процесуальний підходи, інтерактивна форма навчання.

SHCHERBYNA B. V.

**INTERACTIVE METHODS OF TEACHING WRITTEN COMMUNICATION
SKILLS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS FOR HIGH SCHOOL**

In the research paper, the author considers the issue of developing written communication skills among high school pupils in the process of learning the English language. Necessary criteria for productive written communication skills were formed. Through analysis, it was determined that interactive learning is effective due to the rapid formation and consolidation of correct written skills. The main principles and strategies of interactive methods of teaching written communication skills at the upper stage of education were identified and systematized. The concept of communicative exercises was elucidated. A methodology for teaching written communication skills using interactive technologies for high school pupils in the process of learning English was proposed. During the experimental study, the effectiveness of using interactive technologies in teaching written communication skills was confirmed, enabling their use at the upper stage of education in high schools.

Key words: written language skills, linguistic, communicative and sociolinguistic competencies, ICT technologies communicative and procedural approaches, interactive methods of teaching.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	8
1.1. Наукові підходи до проблеми навчання писемного мовлення учнів в процесі вивчення англійської мови	8
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування англومовного писемного мовлення учнів на старшому етапі навчання.....	14
1.3. Методика використання інтерактивних форм роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах	30
Висновок до розділу 1	47
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ	49
2.1. Вимоги до інтерактивних вправ при навчанні писемного мовлення на старшому етапі навчання	49
2.2. Комплекс вправ із використанням інтерактивних методів навчання як засіб удосконалення навичок писемного мовлення старшокласників.....	53
2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики.....	66
Висновок до розділу 2	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. Поглиблення міжнародних відносин України та інтеграція країни в загальноєвропейські структури посилюють роль іноземних мов як важливого засобу міжкультурної комунікації. При цьому підготовка враховує вимоги до специфіки викладання англійської мови, ступінь практичного володіння навичками спілкування учнів в усній і письмовій формі, відповідно до мотивацій, цілей і стандартів соціально-мовної поведінки, характерних у типових сферах і ситуаціях, у формуванні в учнів комунікативної компетенції.

Оволодіння іноземною мовою вимагає повного засвоєння чотирма загальновизнаними видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням і письмом. Види мовленнєвої діяльності не існують у чистому вигляді. Вони тісно пов'язані. Багато видів спілкування є інтерактивними, тобто учасники часто виступають по черзі як оратор, так і слухач. Розрізняють також рецептивний і продуктивний види мовленнєвої діяльності, наприклад, різні види переказу, конспектування на слух тощо, а також репродуктивний – усне повторення або запис по пам'яті раніше розглянутого тексту. Такий вид навчання проходить на всіх етапах – базовому, просунутому, завершальному.

Оскільки процес навчання орієнтований на практичне оволодіння іноземною мовою, варто підкреслити велике значення таких мовних видів діяльності, як письмо або писемне мовлення. Володіння писемним мовленням дає змогу застосувати знання іноземної мови на практиці, вийти за межі мовного середовища та спілкуватися з носіями мови за допомогою сучасних засобів зв'язку: Інтернету, електронної пошти, sms і т.д.

Так, програмою ЗЗСО передбачено оволодіння старшокласниками певними навичками створення письмового повідомлення. Учень має вміти вільно писати на тему чи ситуацією відповідно до комунікаційних цілей і завдань та комунікаційного портрета адресата, правильно оформлюючи повідомлення залежно від його форми. Крім того, на старшому рівні учень повинен уміти

організовувати та використовувати матеріали для цільового вивчення мови, а також знати про свої особисті мовні навички та недоліки, свої потреби, а також усвідомлювати, а на кінець навчального курсу ефективно використовувати, особисті лінгвістичні здібності та недоліки, свої потреби і цілі, різноманітні стратегії і процедури.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Письмо та писемне мовлення колись вважалися засобом навчання іноземної мови. Проблемою навчання писемної мови з психологічної та психолінгвістичної позицій займалися багато відомих учених. Серед них В. А. Артемов, Н. І. Жінкін, І. О. Зимня, А. Г. Лурія та ін. Певне вирішення проблеми знаходимо в працях методистів А.А.Абрамової, Г. Г. Бедросової, Т. І. Гущиної, А. А. Долгіної, І. М. Мельника, С. В. Литвина, А. В. Пінської та ін. За останні двадцять років вітчизняна мовна дидактика поповнилася достатньою кількістю робіт з навчання учнів англomовного писемного мовлення (М. К. Алтухова, І. Б. Антонова, Е.А.Баранова, А. Н. Гаврилова, А. В. Горбунов, Н. В. Гужова, С. Н. Мусульбес та ін.).

Проте методичні дослідження та власні спостереження за процесом навчання писемного мовлення у старших класах, а також аналіз творчих робіт учнів з іноземної мови свідчать про те, що писемне мовлення, на відміну від усного, не забезпечується достатньою мірою уваги, а також відсутні методи і комплекси вправ, які б розвивали та вдосконалювали до належного рівня навички письма англійською мовою.

Враховуючи роль письма в навчанні та вмінь і навичок, необхідних для створення письмового повідомлення, доцільно краще підібрати методи і прийоми навчання писемного мовлення, які могли б сприяти формуванню цих навичок і підвищувати рівень інтерактивності у писемному мовленні.

Зважаючи на актуальність проблеми, була обрана тема дослідження: *«Інтерактивні форми роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах».*

Мета дослідження – створення науково обґрунтованої технології інтерактивного навчання англійського писемного мовлення на старшому етапі навчання.

Для досягнення мети, нами сформульовані наступні **завдання**:

1. Проаналізувати різноманітні наукові підходи до проблеми навчання писемного мовлення учнів в процесі вивчення англійської мови.
2. Охарактеризувати психолого-педагогічні особливості формування англомовного писемного мовлення учнів на старшому етапі навчання.
3. Теоретично обґрунтувати методику використання інтерактивних форм роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах.
4. Провести дослідно-експериментальну роботу з формування навичок писемного мовлення старшокласників засобом інтерактивного навчання.

Поставлені завдання зумовили використання таких **методів дослідження**: аналіз педагогічної, психологічної, методичної, соціологічної, лінгвістичної та психолінгвістичної літератури з проблеми дослідження; аналіз підручників з англійської мови для учнів старших класів; контент-аналіз наукових понять; методи обстеження: прямий – перевірка поведінки учнів під час експериментальних занять з аналізом ставлення учнів до інтерактивного навчання, власної участі в ньому та оцінювання роботи однолітків; опосередкований – при взаємному аналізі текстів, написаних учнями вдома, та їх обговоренні на уроках; спільні методичні напрацювання; статистична обробка результатів експериментального навчання.

Об'єктом дослідження – процес навчання писемного мовлення на старшому етапі навчання.

Предмет дослідження – інтерактивні форми роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що навчання англомовного писемного мовлення на старшому етапі навчання буде

ефективним завдяки використанню інтерактивних форм роботи, доцільність яких в роботі доведена теоретично та експериментально.

Практичне значення дослідження: розроблено методiku навчання писемного мовлення з використанням інтерактивних вправ та сформульовано методичні рекомендації щодо формування навичок англомовного писемного мовлення учнів старших класів в процесі інтерактивної роботи, розроблено методiku взаємоаналізу та взаємоперевірки творчих письмових робіт; кількісні та якісні критерії оцінки рівня досягнень у англомовному писемному мовленні були уточнені в напрямку активного та процесуального комунікативного підходу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювались на науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми сучасної філології та лінгводидактики» (м. Рівне, 18 травня 2023 р.) (<https://is.gd/ohQxhH>); XIV Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична конференція «Мова й література у проєкції різних наукових парадигм» ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 21.04.2023.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота містить вступ, два розділи, шість підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг магістерської роботи – 93 сторінки. Основний текст має 76 сторінок. Додатки містять 10 сторінок. Список використаних джерел налічує 71 назву, з них 66 українською мовою та 5 англійською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

1.1. Наукові підходи до проблеми навчання писемного мовлення учнів в процесі вивчення англійської мови

У лінгвістичній літературі розрізняють письмо і писемне мовлення. Письмо розуміється як графічна система, як одна із форм вираження, як засіб представлення мови за допомогою знаків і запису власних творів з метою збереження їх у часі та передачі на відстань. При цьому письмові повідомлення вважаються продуктом мовної діяльності в письмовій формі. Вони є предметом письменницької практики. Письмо – це складання слів із букв, а писемне мовлення – це складання письмових повідомлень зі слів і виразів. Основою письма є володіння графікою та орфографією. Основою письмово мовлення є вміння висловлювати свої думки за допомогою графічного коду. Письмо слід розглядати і як засіб вивчення іноземної мови, і як мету. При вивченні лексики, граматики, фонетики важливе значення має запис слів, структур, правил тощо. При розвитку навичок аудіювання письмо служить для запису важливої інформації та підготовки до сприйняття нової інформації. Самостійні та контрольні письмові роботи часто використовуються для вивчення лексики та граматики. Письмо також служить засобом контролю. Це дозволяє розкрити знання про значення слів і граматичних форм і розвинути лексико-граматичні навички [19, с. 10].

Коли ми говоримо про письмо як про самостійну діяльність, то маємо на увазі писемне мовлення. У вітчизняній методиці навчання іноземних мов існують такі поняття, як «навчальне писемне мовлення» та «комунікативне писемне мовлення». Навчальне писемне мовлення передбачає виконання мовних і умовно-мовних вправ у письмовій формі. Ці види вправ спрямовані на вдосконалення лексичних, граматичних і мовних навичок. Навчальне писемне мовлення сприяє розвитку орфографічних і пунктуаційних навичок,

удосконалює знання граматики та розмовних формул, сприяє розширенню активного словникового запасу та формує основу комунікативного писемного мовлення.

Комунікативне писемне мовлення – це «виразна форма мовної діяльності, спрямована на створення мовного повідомлення в письмовій формі» [11, с. 52]. Розвиток комунікативного писемного мовлення відбувається шляхом навчального писемного мовлення на основі техніки письма та розвинутих графічних і орфографічних навичок. Основна мета навчання цьому виду писемного мовлення – розвиток умінь складати різні види письмових повідомлень навчального та професійного призначення.

Т. Хедж (Т. Hedge) виділяє такі основні типи експресивного писемного мовлення в залежності від його призначення і сфери функціонування:

- ✓ академічне писемне мовлення (academic writing) – писемне мовлення, яке використовується в академічних цілях, наприклад, конспекти і замітки (notes), рецензії та огляди (reviews), есе (essays) і т. д.;
- ✓ ділове писемне мовлення (professional/business writing) – писемне мовлення, що використовується в професійних цілях, наприклад, ділові листи (business letters), оголошення (advertisements/public notices), ділові записки (memos), статті (articles) і т. д.;
- ✓ писемне мовлення соціальної спрямованості (social writing) – писемне мовлення, що використовується для підтримки спілкування соціальної значущості, наприклад, записки (notes), приватні листи (private letters), електронні повідомлення (e-mails) і т. д.;
- ✓ писемне мовлення особистої спрямованості (personal writing) – писемне мовлення, що використовується для підтримки спілкування в особистих цілях, наприклад, записи адрес (addresses), рецепти (recipes) і т. д.;
- ✓ творче писемне мовлення (creative writing) – писемне мовлення, яке використовується для експресивного письмового спілкування і вираження

почуттів і емоцій автора, наприклад, вірші (poems), розповіді (stories) і т.д. [24, с. 32-33].

Метою навчання писемного мовлення в даному випадку є навчити учнів писати ті самі тексти, які будь-яка освічена людина може написати рідною мовою. Це може включати: заповнення опитувань; писати різні типи листів і відповідей, як офіційних, так і особистих; складання біографій, автобіографій; писати різні заяви (про прийом на роботу, про вступ на навчання); писати відгуки; писати замітки та есе; писати доповіді, тези, вітальні листівки, замітки та резюме тощо. У цьому типі тексту особлива увага приділяється змісту та структурній організації. Очевидно, що навчання написанню деяких із цих типів текстів, таких як: різні типи списків, приміток і описів на основі візуалізації, починається на початковому етапі та продовжується, коли тема розширюється, обсяг збільшується і зміст стає складніше [32, с. 10].

Інші – твір/есе, доповідь, реферат, анотація, тези – через більшу складність і конкретність можуть стати метою навчання лише на просунутому етапі, коли набутий достатній мовний досвід, завдяки чому мовна складова комунікативних навичок значною мірою засвоюється, і робота має бути спрямована на подальший розвиток прагматичного та соціолінгвістичного компонентів. Тому писемне мовлення – це не лише мова, перекладена на графічні символи, а й самостійний процес зі своїми граматичними правилами та структурою письмового тексту, яка цікавить мовця. З комунікативної точки зору писемне мовлення розглядається як соціальна діяльність.

Під аргументованим писемним мовленням розуміється письмове мислення, під яким розуміють вид творчої роботи, що передбачає розвиток у старшокласників логічного та критичного мислення, уміння доводити істинність власного судження або спростовувати точку зору опонента. У цьому міркуванні автор ставить перед собою завдання вплинути на читача, переконливо виклавши свою точку зору.

Навчаючи учнів писемному мовленню на уроках іноземної мови, заохочується їх критичне мислення. Водночас уроки писемного мовлення розглядаються як розумовий процес, що включає елементи критичного мислення [32, с. 11]. Включення критичного мислення в процес вивчення іноземної мови допомагає розвинути навички спілкування, розширити навички письма та підвищити мотивацію. Застосовувати критичне мислення в письмовій мові означає знайомство з різними точками зору, здатність оцінювати власну точку зору та чітко й аргументовано викладати свої висновки, а також уміння переконувати інших читачів. Критичне написання не означає негативне зображення теми. Автор повинен усвідомлювати проблеми, пов'язані з темою есе, пам'ятати про використання всіх сторін аргументу, а також помічати різні підходи до однієї теми під час читання [54, с. 88].

Аргументоване писемне висловлювання є продуктом розумової діяльності, тобто позиції для переконання опонента в правильності своїх думок. Аргументоване писемне мовлення відсутнє на початковому етапі навчання; на другому етапі воно відіграє меншу роль і служить більше як засіб, ніж як мета навчання. І лише на старшому етапі навчання аргументоване писемне мовлення стає однією з основних форм діяльності [61, с. 45].

Зараз особливою популярністю користуються так звані вторинні тексти, створені на основі іншого первинного або оригінального тексту. Вважається, що цей інтерес певною мірою викликала лінгвістика, яка в останні десятиліття активно зайнялася дослідженням вторинних текстів і вже встановила певні закономірності в структурі цих текстів та їх функціонуванні.

Слід зазначити, що переклад на рідну мову, який використовується в навчанні, незалежно від того, як він був опрацьований на різних етапах розробки методики, також може розглядатися як вторинний текст. Не випадково ми згадуємо тут про письмовий навчальний переклад, до якого негативно ставляться багато практикуючих методистів і вчителів. Звичайно, потрібно багато слухати і

читати іноземною мовою. Це прискорює перехід до безпосереднього сприйняття змісту прочитаного або почутого, без потреби рідної мови.

Аудіювання, письмо та читання повинні підтримувати одне одного в розвитку механізму перекодування. Проте переклад з рідної мови та на неї також має розвиватися як додаткова форма мовної діяльності. Переклад – це спосіб встановлення міжмовної відповідності, що спрощує створення дій перекодування. Крім того, переклад на рідну мову є дієвим засобом висвітлення відмінностей у тому, як дійсність розглядається й описується різними мовами [32, с. 12].

Таким чином, роль і важливість письма та писемного мовлення у вивченні іноземної мови визначаються конкретними цільовими контекстами навчання. Щоб навчитися писати, необхідно володіти графікою, орфографією, словотворенням, пунктуацією та рядом мовних інтенцій, які дозволяють висловлювати ідеї в зв'язній формі. Тому навчання писемного мовлення іноземною мовою має бути комплексним і враховувати орфоепічні, лексичні, граматичні та стилістичні норми іноземної мови; розвивати загальні та комунікативні навички (лінгвістичні, соціокультурні, прагматичні) [32, с. 13].

Навчання писемного мовлення відбувається в процесі набуття комплексу відповідних знань, мовних навичок і комунікативних навичок, необхідних для створення письмового тексту, який слугуватиме засобом спілкування як у майбутньому професійному житті, так і в повсякденному житті.

Письмо – це складний процес, який дозволяє учням досліджувати, уточнювати та докладно представляти свої думки та ідеї. Письмо значною мірою підтримує розумові процеси, особливо навчання, оскільки воно мотивує та активізує процес спілкування, допомагає учням більш раціонально використовувати свої думки та припущення, а також є ознакою інтерактивності. Письмо також допомагає вам виразити себе. За допомогою писемного мовлення учні можуть інформувати одержувача, переконувати, виражати власні почуття та переживання, вирішувати проблеми тощо. Завдяки письмовій взаємодії, що

супроводжується відповідним наглядом і підтримкою, учні мають можливість розвивати інтегровані психічні процеси та поступово розвивати здатність до передбачити потреби читача письмового повідомлення. Важливою вимогою є реальний контекст із конкретним значенням. Якщо перед учнем ставиться реальна мета, так чи інакше визначена знайомим читачем, учневі стає набагато легше скласти письмове повідомлення. Крім того, інтерактивне письмо дає відповіді на питання, як і що думати про читача, як його сприймати, як з ним поводитися і т. д. Таким чином, учні, які інтерактивно працюють з будь-якою інформацією, вчать мислити, тренують свої інтелектуальні здібності не помічаючи, що їхнім інструментом є чужа мова, а набуті навички вони використовують для розвитку власного творчого потенціалу: чим більше вони знають і вміють, тим легше створювати власні творчі продукти (приклади писемної мовленнєвої діяльності) [40, с. 176].

Отже, основна мета навчання продуктивного писемного мовлення – розвиток лінгвістичної, комунікативної і лінгвокраїнознавчої компетенції.

- Лінгвістична компетенція включає знання мови та принципів її функціонування в процесі іншомовного спілкування.
- Комунікативна компетенція у сфері англomовного писемного мовлення включає здатність сприймати та генерувати висловлювання, написані іноземною мовою, відповідно до умов спілкування. Тренування цієї навички спрямоване на формування вміння складати такі письмові повідомлення - тексти, які можуть знадобитися людині в процесі її професійної діяльності, а також в особистих цілях.
- Лінгвокраїнознавча компетенція включає знання основ соціокультурного розвитку країни, мова якої вивчається, а також уміння спілкуватися письмово.

1.2. Психолого-педагогічні особливості формування англомовного писемного мовлення учнів на старшому етапі навчання

Під час дослідження ми будемо працювати з матеріалом, що стосується конкретних аспектів навчальної діяльності старшокласників. Тому необхідно узагальнити інформацію про особливості розвитку їх мислення, комунікації, пізнавальної та інтелектуальної сфер, які актуалізуються в процесі вирішення конкретних освітніх завдань.

Фізіологічно старший шкільний вік є спокійним періодом розвитку. Продовжується розвиток головного мозку, виникають внутрішньоклітинні ускладнення і розвиваються відповідні функції. Такий розвиток учнів визначає їх готовність до фізичних і розумових навантажень у процесі навчання. Порівняно з підлітками у старшокласників значно підвищується інтерес до навчання [66, с. 35]. Це пов'язано з тим, що формується нова мотиваційна структура навчання, в якій домінують мотивації, пов'язані із самовизначенням і підготовкою до самостійного життя. Ці теми набувають особистого значення та стають дієвими. Учні старших класів, для яких освіта та працевлаштування є найважливішими, починають сприймати освіту як неодмінну основу, передумову майбутньої роботи. Саме у старшому шкільному віці проявляється свідоме позитивне ставлення до навчання. Їх цікавлять насамперед ті предмети, які знадобляться їм у подальшому житті. Звідси відсутність інтересу до «непотрібних» предметів і неприйняття характерного для молоді зневажливого ставлення до оцінок. А якщо навчання буде цікавим, активним і збагачуватиме досвід учнів, то мотивація до навчання значно підвищиться, а учні зрозуміють важливість. Захопити учнів навчанням можна за допомогою ігрової та творчої діяльності на уроках іноземної мови, які є частиною системи інтерактивного письмового навчання [51, с. 90].

Пам'ять старшокласників характеризується подальшим зростанням довільності та продуктивності логічного запам'ятовування. Відбувається

спеціалізація пам'яті, пов'язана з провідними інтересами учнів. Значно підвищується і продуктивність пам'яті на словесний і абстрактний матеріал. Особливістю пам'яті старшокласників є здатність до створення більш складних асоціацій і переходу на більш високий рівень встановлення зв'язків між предметами, що свідчить про розумову діяльність на більш високому рівні і сприяє активності і високому інтересу до колективної діяльності. Це підвищує ефективність кожної дії. Крім того, цей рівень розвитку пам'яті пропонує учням можливість без особливих зусиль розвинути окремі елементи структури письмового повідомлення перед написанням. Процес оволодіння усною і письмовою мовою призводить до того, що на зміну дослівному відтворенню приходить вільне відтворення, тобто повторення найважливішого і головного своїми словами. Інтерактивні технології в цьому випадку дуже важливі, оскільки вони допомагають у правильному підборі матеріалу, який дозволяє учням вільно відтворювати текст, а також дають їм нові ідеї. Крім того, виклад певної інформації своїми словами може відбуватися під час обговорення теми (проблеми), ситуації в парах, у малих чи великих групах [51, с. 92].

У ранньому юнацькому віці розвивається здатність зосереджуватися на об'єктах протягом тривалого періоду часу, долати вплив сильних відволікаючих факторів, розділяти і переключати увагу. Наразі від учнів вимагається виконання письмових робіт значного обсягу та поєднання самостійної письмової роботи з інтерактивними творчими завданнями. Крім того, в письмі А. Лурія наголошує на поєднанні слухо-мовленнєво-моторних образів внутрішнього мовлення, які в цьому віці остаточно виникають у результаті поєднання думки зі словами, а зорово-моторні образи забезпечують комплексне засвоєння знань. Виниклі стійкі асоціації сприяють більш ефективному сприйняттю, збереженню та відтворенню матеріалу. Для цього доцільно використовувати словесні наочні засоби у вигляді схем, таблиць і списків, які допомагають учням зафіксувати образи внутрішнього мовлення в скороченому вигляді. Використовуючи ці матеріали, в учнів пробуджується інтерес до навчання, розвивається здатність бути уважним

навіть за тривожних зовнішніх обставин, підвищується концентрація та стійкість уваги [60, с. 10].

Уява старшокласників значно досконаліша, це репродуктивна уява, якою учень може повністю керувати. На вищому рівні продовжує розвиватися творча уява, яка проявляється в різних видах творчої діяльності. Учні набагато критичніше ставляться до продуктів своєї уяви і порівнюють свої ідеї з реальністю та своїми можливостями. Тому інтерактивні технології дуже ефективні, оскільки вони стимулюють творчу уяву. Вчителю іноземної мови рекомендується підбирати творчі вправи та завдання, що стосуються реальних ситуацій.

Характерною рисою інтелекту старшокласника є розвиток творчих здібностей, які найчастіше проявляються в інтелектуальній ініціативі та створенні нового. Вчителеві важливо вчасно знати сферу творчого спрямування старшокласника і стимулювати його розвиток у бажаному напрямку. Створюючи різноманітні ситуації письмового спілкування іноземною мовою на уроках англійської мови, легше вивчати та розвивати сферу творчої спрямованості старшокласника. Такий підхід робить процес навчання більш цілеспрямованим, більш усвідомленим і більш особистісно цінним.

У ранній юності процес сприйняття досягає набагато складніших етапів розвитку і стає складним інтелектуальним процесом. Це виражається в діяльності по систематичному спостереженню за певними об'єктами; самопостереження за власними діями, поведінкою, переживаннями, думками тощо. Це робить сприйняття більш цілісним і змістовним, більш аналітичним, більш активним, більш цілеспрямованим, більш комплексним і більш точним. Такий рівень сприйняття є надійною основою для розвитку навичок самоконтролю та самооцінки за критеріями, встановленими вчителем на уроках англійської мови [63, с. 21].

Юнацький вік – це період, якому притаманний третій етап професійного самовизначення, що передбачає попередній вибір професії. Різні форми

навчання спочатку сортуються й оцінюються за інтересами учня («Я люблю читати художню літературу», «Я буду філологом»), потім за його здібностями («В мене гарні справи з математикою; може зайнятися нею?») і, нарешті, на рівні його системи цінностей («Я хочу допомагати людям, я буду юристом»). Це дозволяє використовувати інтерактивні технології в середній школі, щоб зацікавити як навчальний процес, загалом і навчальні матеріали зокрема [60, с.11].

Старший шкільний етап є важливим етапом у розвитку інтелектуальних здібностей людини. У учнів розвивається вищий рівень абстрактно-узагальнюючого мислення. Учні цього віку більш свідомо і рішуче оволодівають логічними операціями, різноманітні знання трансформуються в систему знань, яка є основою для формування наукової картини світу, особливо переконань. Потреба в науковому обґрунтуванні та логічних доказах стає все гострішою. Це робить процес аргументації більш економним і продуктивним; створюється система взаємопов'язаних узагальнених і образних операцій. Мислення стає дедуктивно-гіпотетичним: орієнтація суб'єкта на співвідношення гіпотетичного і можливого, реально існуючого і потенційно можливого. Це дозволяє фундаментально переорієнтувати суб'єкта в його підході до пізнавальних завдань. Старшокласник намагається відкрити реальність у межах можливого за допомогою серії гіпотез, які необхідно перевірити або довести. Поява формального мислення означає новий підхід до вирішення проблем (формування гіпотез, зосередження уваги на організації фактів). Тому старшокласники вже вміють дивитися на тему чи ситуацію з багатьох сторін, щоб знайти оптимальне рішення, що є необхідною передумовою для початкового обговорення теми та ситуації письмового продукту. Також можна задавати учням не лише письмові завдання не лише описового чи розповідного характеру, а й завдання, що містять елементи аргументації (наприклад, твір-роздум, твір-додаток, есе, рецензія, стаття тощо) [40, с. 175].

У ранньому юнацькому віці, коли виникають нові пізнавальні завдання, мова стає контрольованою; внутрішнє мовлення постає і виступає як основний засіб організації думки. Інтелект стає мовою, а мова інтелектуалізується, на основі чого виникає теоретичне мислення. А вміння теоретично мислити є найважливішою ланкою навчальної компетентності і водночас необхідною передумовою навчання писемного мовлення. Проте недоліком є те, що недостатньо уваги приділяється розробці внутрішнього плану дій, важливого для теоретичного й абстрактного (а потім і критичного) мислення. Для усунення цього стану потрібні спеціальні вправи, мета яких – якомога частіше, тобто подумки, виконувати одні й ті ж дії з уявними предметами. Іншими словами: поки рішення не було повністю розглянуто, його не варто оформляти письмово [40, с. 176].

Старшокласники продовжують розвивати навички критичного мислення, які включають самостійність, активність і творчість. Це лежить в основі ідеології активного навчання, оскільки в ньому все ще домінує «школа мислення», а не «школа пам'яті», як це було в підлітковому віці. Тому на цьому етапі дуже важливо використовувати технології критичного та творчого мислення.

Оскільки креативне мислення – це процес створення чогось якісно нового, стратегії та технології креативного мислення допомагають систематизувати матеріал перед початком вирішення конкретного навчального завдання, контролювати величезний потік інформації та реалізувати комплексний підхід до вирішення проблеми, послідовно та чітко приймати рішення, влучно висловлюватися [35, с. 37].

Мислення не може бути продуктивним і творчим без опори на минулий досвід, і в той же час воно полягає в виході за межі та відкритті нових знань, які розширюють свої ресурси і таким чином збільшують можливість вирішення нових, більш складних задач [40, с. 177].

Розумовий розвиток старшокласника полягає не стільки в засвоєнні навичок і зміні індивідуальних інтелектуальних особливостей, скільки у формуванні

індивідуального стилю розумової діяльності. Індивідуальний стиль розумової діяльності – це стійка сукупність змін способів сприйняття або, іншими словами, стиль мислення. Ці сприйняття допомагають створити різні способи сприйняття, збору, обробки та використання інформації. Учні повинні виконувати перераховані вище операції з інформацією в процесі письмового спілкування, що дає їм можливість продемонструвати та розвинути цей індивідуальний стиль мислення. Створені сприятливі умови для того, щоб надати учням можливість сформулювати свою особисту думку, тим самим запобігаючи поширенню плагіату при підготовці письмових повідомлень.

Юність – це перехід від фізіологічної зрілості до соціальної, змістом якого є включення старшокласника в доросле життя, засвоєння чинних у суспільстві норм і правил. Засвоєння таких норм можна стимулювати в процесі інтерактивної письмової комунікації шляхом створення різноманітних ситуацій, які можуть виникати в соціальній сфері життя, а також шляхом використання ігор на уроках іноземної мови, в тому числі відтворення різноманітних соціальних ролей, які допомагають учневі зорієнтуватися в ситуації, а також готують його до дорослого життя [35, с. 38].

У цей час старшокласник стоїть на порозі реального дорослого життя і дивиться на сьогодні з точки зору майбутнього, шукає сенс свого життя. Використання інтерактивних комунікативних вправ у навчанні писемного мовлення дозволяє поглянути на доросле життя очима однокласників, сформулювати власну думку та ставлення до дорослого життя, знайти сенс свого життя.

Старшокласників необхідно морально підготувати до дорослого життя. У даному випадку поняття «психологічна готовність» передбачає наявність потреб і здібностей, які дозволяють випускнику школи всебічно розвиватися в професійній діяльності, громадському житті та майбутньому сімейному житті. По-перше, це потреба в спілкуванні з іншими людьми, потреба і вміння творчо працювати, по-друге, здатність теоретично мислити, орієнтуватися в

різноманітних подіях сучасного світу, що відбуваються у сучасному світі, що виступає у формі наукового, теоретичного світогляду, по-третє, наявність розвиненого мислення, яке забезпечує свідоме та критичне ставлення до себе [35, с. 39]. Сформувавшись, ці якості утворюють психологічну базу для соціального та особистісного самовизначення школярів раннього юнацького віку. Найкращим способом формування зазначених якостей є використання інтерактивних форм роботи, в яких учні спілкуються між собою, виявляють свою творчість та активність.

У старшому шкільному віці самовизначення означає не автономію від дорослих, а чітку орієнтацію та визначення власного місця у дорослому світі. Крім того, велике значення мають особисті правила поведінки, особиста думка та переконання. В учнів формуються основи моральної свідомості. Враховуючи те, що інтерактивне навчання пов'язане з творчістю учнів, воно сприяє розвитку особистих думок і переконань особистості, на основі яких формуються певні моральні ідеали [29, с. 48].

Обговорення своєї ролі в групі та ролі людини у світі в цілому стає надзвичайно важливим для учнів цієї вікової категорії. Вони очікують, що їхню точку зору почують і оцінять належним чином. Тому в рамках навчальної діяльності результативними та ефективними є завдання, спрямовані на з'ясування особистісного ставлення учнів до теми, що розглядається.

Потреба в особистісному зростанні та розвитку власного «Я» означає прояв власних здібностей та їх подальше вдосконалення. Це відповідає потребі старшокласників у визнанні та прийнятті як члена суспільства. Крім того, учнів старшого шкільного віку немає особливого інтересу до спілкування з дорослими. Їм потрібен життєвий досвід і допомога дорослих. Відсутність досвіду призводить до того, що старшокласники починає цікавитися різними соціальними ролями. Юнак, на відміну від дорослих, грає ролі, недоступні йому у реальному житті. Такі ролі може виконувати старшокласник у процесі

інтерактивного навчання письма, граючи реальні ролі в повсякденному житті, тобто соціальні.

Слід також зазначити, що старшокласники постійно знаходяться в очікуванні спілкування, що змушує їх шукати спілкування з однолітками, які відрізняються особливою довірливістю та інтенсивністю. Оскільки спілкування з однолітками є однією з характеристик інтерактивного писемного мовлення, доцільно використовувати завдання та теми, які сприяють збагаченню особистого досвіду учнів та вдосконаленню їхніх навичок міжособистісного спілкування [29, с. 49].

З психологічної та лінгвістичної точки зору писемне мовлення є другим етапом механізму письма, реалізація якого потребує оволодіння специфічними навичками усного мовлення. Писемне мовлення є специфічним кодом мовленнєвої діяльності; кодування інформації з урахуванням графічного каналу зв'язку. З психологічної точки зору писемне мовлення є найскладнішим видом мовленнєвої діяльності, в якому задіяні всі аналізатори мовлення: акустичний, руховий, зоровий, рухово-моторний. Писемне мовлення є продуктивною усною діяльністю, оскільки рухи рук створюють знаки, які візуально сприймаються під час письма. Ці символи є літерами, складеними разом, щоб утворити слова. Отже, письмо – це використання візуальних засобів для вираження графічної і граматичної системи мови [17, с. 10].

Писемне мовлення як засіб формування думок базується на використанні мовних знаків, які фіксуються нейронними зв'язками кори головного мозку у вигляді зорових і моторно-мануальних образів, що взаємодіють зі слуховою та голосовою моторикою. Як відомо, процес письмового вираження думок починається з підготовки висловлювань у внутрішньому мовленні, включаючи складання програми висловлювання, добір відповідних лексичних одиниць, граматичну побудову речень та їх логічний зв'язок. Під час регулярного навчання старшокласники поступово набувають досвіду, а їхні навички письмового спілкування стабілізуються. Важливе значення для вдосконалення

рівня усного мовлення має також уміння письмово висловлювати свої та чужі думки. Усне повідомлення стає більш продуманим і логічним, якщо воно викладене ще й письмово [29, с. 50].

Писемне мовлення взагалі має позитивний вплив на процес шкільного навчання. У процесі навчання учні (особливо старшокласники) записують значну частину навчального матеріалу і використовують ці записи для запам'ятовування, повторення та закріплення. Як підкреслює А. Лурія, писемне мовлення є свідомим актом із самого початку його оволодіння. Поєднання слухомоторних образів внутрішнього мовлення та зорово-моторних образів у процесі письма забезпечує комплексне засвоєння знань. Виниклі стійкі асоціації сприяють більш ефективному сприйняттю, збереженню та відтворенню матеріалу.

Писемне мовлення позитивно впливає на процес навчання, оскільки додає ще один фізичний аспект: до вух і очей приєднуються руки. Комбінація письма забезпечує збалансований навчальний процес і дозволяє виконувати інтегровані типи завдань, наприклад: «читання та письмо», «аудіювання та письмо».

У недавньому минулому вважалося, що писемне мовлення відрізняється від інших форм мовленнєвої діяльності не тільки своєю специфікою, а й ступенем її поширення в повсякденному житті, більш вузькою сферою використання письмової мови в порівнянні з усним і, отже, більш скромна роль у вивченні іноземної мови в школі. Писемне мовлення частіше розглядалося як засіб запам'ятовування і відпрацювання мовного матеріалу, як засіб навчання. Проте у сучасній методиці такий погляд на писемне мовлення поступово змінюється. Методисти та лінгвісти підкреслюють інтерактивний характер писемного спілкування. Ось, наприклад, Марія Пальміра Массі (Maria Palmira Massi) і Л. Хемп-Лайонс (L. Hamp-Lyons) визначають писемне мовлення як процес інтерактивного характеру, оскільки він передбачає символічну взаємодію між тим, хто пише (письменником), текстом та читачем. Отже, писемне мовлення передбачає ефективну передачу ідей відправника (того, хто створює письмове

повідомлення) через текст. У свою чергу, такий обмін інформацією стає важливим засобом мотивації розвитку навичок інтерактивного письма [16, с. 112].

З огляду на інтерактивний характер писемного мовлення при його навчанні на старшому етапі навчання доцільно використовувати процесуальний (the Process Approach) та комунікативний (the Communicative Approach) підходи. У той час як перший містить огляд того, що має робити досвідчений письменник, коли пише письмове повідомлення, другий визначає письмо як комунікативний процес, у якому учень пише для справжнього читача, який зацікавлений у його повідомленні. Обидва підходи є надійною основою для розвитку інтерактивних навичок старшокласників у процесі писемного спілкування, оскільки вимагають активності, взаємопідтримки учнів, творчості та обміну активним досвідом [16, с. 113].

Письмова комунікація сама по собі є активним процесом. Ця діяльність пов'язана з розумовою діяльністю і комунікативною поведінкою. Процес письмової комунікації також пов'язаний з дією, оскільки він «обслуговує» всю іншу людську діяльність. Зв'язок з особистістю теж очевидний. Спілкування значною мірою визначається всіма елементами особистості, хоча й різною мірою. Особистість завжди індивідуальна і характеризується унікальними характеристиками, які виявляються в здібностях, характері, інтелекті, почуттях, психічних процесах, потребах, ідеалах та інтересах. У соціальних відносинах людина виявляє свою активність у життєвій позиції, яку виражає у спілкуванні. Прояви особистості в спілкуванні завжди індивідуальні, як і сама людина. Очевидно, що розвиток умінь і навичок іншомовного спілкування має відбуватися в умовах максимального з'єднання всіх сфер свідомості та всіх компонентів особистості. Це і є мета комунікативного підходу, який полягає у формуванні інтерактивних умінь у процесі навчання писемного мовлення [12, с.224].

Щоб забезпечити дотримання інтерактивного навчання писемного мовлення на практиці, слід розуміти та впроваджувати в навчальний процес такі принципи:

- *Принцип мовленнєво-мислительної активності* передбачає мовленнєву спрямованість навчання. Мовне орієнтування відноситься до вправ для розвитку навичок і означає використання замість мовних вправ умовно-мовленнєвих вправ. Мовна орієнтація в навчальному процесі можлива лише за наявності пізнавальної (розумової) активності учнів, яка насамперед характеризує їх активність. Проблема полягає в організації мовного партнерства (і не лише навчального) у навчальному спілкуванні. Мовленнєве партнерство багато в чому залежить від комунікативної поведінки вчителя, яка також є частиною мовленнєвого аспекту навчання і визначається активним типом спілкування. Мовленнєва і мисленнєва діяльність учнів вимагає постійного практичного використання мови, що робить навчання привабливим для учнів і забезпечує засвоєння іноземної мови як засобу спілкування. Цей принцип передбачає необхідність використання мовного матеріалу комунікативної цінності, пристосованого для використання в тих сферах спілкування, які фактично передбачаються. Для того, щоб мовний матеріал у школі був комунікативно повноцінним, тобто не залишав учня байдужим, а стимулював його розумову діяльність, сприяв спілкуванню іноземною мовою, у змістовий компонент спілкування треба включити ті предмети і питання, що є близькими школяреві та відповідають його віковим інтересам [16, с. 114].
- *Принцип орієнтації на особистість учня.* Інтерактивність включає особистісний елемент у навчанні мовленнєвої діяльності, який слід враховувати з урахуванням усіх особливостей учня як особистості: його навичок, умінь здійснювати мовленнєву діяльність, його навчальних і, головне, особистісних якостей. У мовленні він висловлює своє ставлення до інших учнів, але оскільки ставлення до оточуючих завжди

індивідуальне, бо світ знає живу конкретну особистість і світ навколо кожної людини не однаковий, то й мовлення індивідуальне, особисте.

Принцип орієнтації на особистість учня потребує врахування:

- контексту діяльності старшокласника;
- життєвого досвіду учнів;
- сфери інтересів, бажань, схильностей, духовних потреб;
- світогляду;
- емоційно-чуттєвої сфери (для "провокування" учнів висловлюватися на захист своєї улюбленої гри, книги, героя);
- статусу юнака в колективі: популярності учня серед товаришів, взаємних симпатій для знаходження партнерів [16, с. 115].

Ігнорування цього принципу призводить до відриву мовленнєвих актів від реального життя, від практичного ставлення особистості до дійсності.

Основою організації навчального матеріалу є мовленнєві функції. Способами організації мовленнєвих одиниць можна вважати ситуацію, соціальний контакт і проблему.

- Комунікативний підхід враховує ситуативний характер навчання. Якщо при навчанні писемного мовлення не дотримуватися *принципу ситуативності*, ситуативний характер дії навички не затримається в мозку і перенесення не відбудеться. Ситуативність здатна відтворювати дійсність, тим самим пробуджуючи в учнів інтерес до комунікативної дійсності, що дуже важливо. Ситуація спілкування – це окремий випадок дії та осередок, форма, в якій відбувається взаємодія комунікантів [13]. Стосунки між комунікантами слід розглядати як передумову виникнення будь-якої ситуації. При вирішенні завдання відбувається взаємодія між людьми, що спілкуються. З методологічної точки зору це дуже важливо, оскільки вимагає організації ситуації як діяльності, що передбачає вирішення комунікативних завдань. Ситуація динамічна, тобто постійно розвивається разом із залежними від неї мовленнєвими діями. Як бачимо,

ситуаційні критерії втілюють у собі всі основні ознаки інтерактивного підходу до навчання.

- Процес писемного мовлення характеризується постійною зміною об'єкта спілкування, обставин, умов і завдань. Щоб впоратися з тією чи іншою ситуацією, мовець (той, хто пише) може лише врахувати новизну всіх елементів спілкування. Це *принцип новизни*. Новизна забезпечує необхідний розвиток навичок усного мовлення старшокласників, особливо їх динамічності (методично не підготовлене мовлення), умінь перефразування (якість виконання), механізму зв'язування, виразної ініціативи тощо. Принцип новизни має вирішальне значення для формування гнучкості навички. Динаміка є не що інше, як результат різноманітних тимчасових зв'язків, які в свою чергу виникають залежно від різних умов формування компетентності. Інтерес до навчання виникає з принципу новизни в практиці вивчення мови. Знання, отримані без інтересу та без впливу власного позитивного ставлення, не стають активним надбанням учня. Виникненню інтересу та його стійкості сприяє новизна матеріалу як за формою, так і за змістом. Принцип новизни зрештою визначає як нетиповість проектування навчального процесу, так і різноманітність прийомів роботи [11, с. 52].

Дотримання наведених принципів на уроках іноземної мови сприяє формуванню та розвитку практичних навичок інтерактивного писемного спілкування учнів на старшому етапі навчання. Зважаючи на активний характер писемного мовлення, можна зробити висновок, що навчання є активним процесом, який складається переважно з діяльності суб'єктів. Характер активності кожного із суб'єктів зумовлюється його призначенням як учасника навчального процесу. Мета вчителя – навчити, мета учня – навчитися. Учитель організовує навчальну діяльність учня, а учень її здійснює.

На основі природної взаємодії між учителем і учнем у дидактиці іноземної мови виділяють п'ять категорій стратегій навчання:

1. *Пряме навчання.* Ця стратегія орієнтована на вчителів і є найпопулярнішою. Це ефективно для поступового розвитку навичок. Ця стратегія добре працює, щоб забезпечити активну участь учнів у вивченні системи знань. Пряме навчання, як правило, є дедуктивним, тобто вводяться принципи або узагальнення, а потім ілюструються прикладами. Цю стратегію можна вважати однією з найпростіших у грі, але водночас вона досить складна, оскільки вимагає розуміння певних правил [3, с. 49].
2. *Непряме навчання.* Ця стратегія насамперед орієнтована на учнів і вимагає високого рівня участі учнів у спостереженнях, дослідженнях, висновках або формулюванні гіпотез. Він спирається на інтереси та досвід старшокласників, часто заохочуючи їх до розробки альтернатив або вирішення проблем. Непряме навчання є гнучким, оскільки дозволяє учням досліджувати різні шляхи досягнення мети та зменшує страх перед неправильними відповідями. Непряме навчання також сприяє творчості та розвитку міжособистісного спілкування [3, с. 50].
3. *Взаємодіюче навчання.* Ця стратегія значною мірою базується на обговоренні, дебатах та обміні ідеями між учасниками. Деякі вчені (Сімен, Феленз) вважають, що обговорення, дебати та обмін ідеями дають учням можливість реагувати на ідеї, досвід, інтуїцію та знання вчителів або однокласників і розвивати альтернативні способи мислення та почуттів. Учні можуть вчитися у своїх однолітків і вчителів і розвивати раціональні аргументи. Стратегія такого навчання передбачає широкий спектр методів взаємодії.
4. *Самостійне навчання.* Самостійне навчання – це метод навчання, який свідомо використовуються для заохочення ініціативи, впевненості в собі та особистого розвитку конкретних учнів. Оскільки самостійним навчанням може керувати або вчитель, або учень, ми зосередимося тут на навчанні, спрямованому на учня, самостійному навчанні. Крім того,

самостійна робота може включати навчання в парах або малих групах. Ця стратегія спонукає старшокласників взяти на себе відповідальність за планування та темпи власного навчання для досягнення мети [3, с.51].

5. *Навчання, що ґрунтується на досвіді.* Таке навчання є індуктивним і орієнтованим на учня та дію. Свідомий досвід і чітка мета, а також здатність застосовувати набуті знання в іншому контексті є ключовими факторами ефективного навчання, що ґрунтується на досвіді. При цьому освіта фокусується на процесі навчання, а не на кінцевому результаті, продукті.

Навчання, що ґрунтується на досвіді, відбувається, коли учні беруть участь у діяльності, критично аналізують попередні дії, щоб пояснити, чого вони навчилися і як вони почуваються, роблять узагальнення на основі цього аналізу та застосовують те, що вони навчилися в нових ситуаціях. Розглядаючи писемне мовлення як вид інтерактивної мовленнєвої діяльності, а також принципи та стратегії, які слід реалізувати під час навчання писемного мовлення на старшому етапі навчання, варто також звернути увагу на мотивацію учнів у процесі писемного мовлення, оскільки її позитивний характер є необхідною умовою формування інтерактивної компетенції учнів старших класів [1, с. 22].

Щоб підтримувати процес письма та керувати ним, учитель повинен переконатися, що учні розуміють, як структура уроку та керована діяльність працюють разом. Важливо створити атмосферу, в якій старшокласники почуваються комфортно, не бояться ризикувати та відчувають себе частиною спільноти, до якої входить і вчитель. Мотивація, що розуміється як рушійна сила при навчанні іноземної мови, визначається суб'єктивним світом учня; вона визначається власними бажаннями, пристрастями та особистісною зацікавленістю у навчанні [10, с. 61].

Багато факторів забезпечують мотивацію на уроці. По-перше, матеріал має бути цікавим і відповідати уподобанням учня. По-друге, методика роботи з навчальним матеріалом повинна подобатися учням. Це стає можливим завдяки

інтерактивним формам роботи, в яких учень відчуває себе суб'єктом колективної дії, цікавим вправам і життєвим ситуаціям, які дарують йому досвід. По-третє, учень має чітко усвідомлювати свій успіх у вивченні іноземної мови, оскільки це створює відчуття прогресу та самозадоволення. Для цього вчитель повинен використовувати підбадьорливі коментарі, надавати учневі можливість самостійно оцінити свою роботу тощо. По-четверте, для мотивації учнів на уроці необхідно створити сприятливий психологічний клімат, атмосферу взаємної довіри.

1.3. Методика використання інтерактивних форм роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах

Набутий сьогодні досвід переконливо свідчить, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. Крім того, інтерактивні технології дозволяють учням формувати інтерактивні навички у сфері писемного мовлення, які складають основу для розвитку інтерактивних компетентностей: міжособистісні; інформаційні; рецептивні; соціальні; аргументаційні; конструктивні.

До *міжособистісних навичок* належать: вміння слухати іншу людину чи опонента, поважати альтернативні думки, вміння спілкуватися один з одним [9, с. 10].

Інформаційні вміння включають здатність аналізувати навчальну інформацію; вміння систематизувати та структурувати інформацію та вибрати послідовність викладу думок; здатність до самооцінки навчальної діяльності та самоперевірки, а також вміння знаходити, пояснювати, аналізувати та виправляти помилку не тільки виходячи з інтуїтивного змісту повідомлення, а й з посиленням на спеціальний логіко-лінгвістичний аналіз і теоретичне осмислення письма [40, с. 176].

Рецептивні навички включають здатність сприймати й аналізувати інформацію за допомогою слуху; вміння слухати іншу людину та поважати альтернативні думки.

До *аргументаційних вмінь* відноситься вміння формулювати власну думку, правильно її висловлювати, аргументувати та обговорювати.

Соціальні вміння означають здатність будувати конструктивні стосунки в групі, визначати своє місце, уникати конфліктів, шукати компроміси, прагнути до діалогу; вміння знаходити спільне рішення; здатність моделювати різні соціальні ситуації, збагачуючи свій соціальний досвід, беручи участь у різних життєвих ситуаціях і переживаючи їх.

До *конструктивних (творчих) умінь* належать уміння здійснювати заплановану діяльність, працювати самостійно та виконувати творчу роботу; уміння творчо використовувати мовні засоби означає реалізацію комунікативної мети, а також уміння творчо ставитися до навчального матеріалу, роблячи знання більш доступними.

Крім розвитку різноманітних навичок, інтерактивні технології також допомагають подолати труднощі, що виникають під час підготовки письмової доповіді [10, с. 62].

При інтерактивному навчанні навички створення і сприйняття текстів розвиваються одночасно і в однаковій мірі. Під час написання тексту процес передачі змістовного образу і сприйняття змісту написаного тісно пов'язані між собою. Оформлений текст можна розглядати з двох точок зору: читача (від тексту до змісту) і автора (від змісту до тексту). Сприймаючи текст, реципієнт створює власний образ, який, за правильності авторського формулювання, відповідає його виразному образу. Потім образ порівнюється з образом, який уже сформувався життєвим досвідом і мовою. Коли вони накладаються, ми бачимо певну реакцію читача. Текст слід розглядати з двох точок зору: спочатку, як правило, з точки зору читача, потім з точки зору автора, що є ще однією необхідною умовою навчання інтерактивного письма. Це дало б змогу авторіві зробити свої тексти більш стилістичними [13, с. 90].

Аналіз наукових праць, що досліджують соціолінгвістичні та соціокультурні аспекти письма (В. Сафонова, Ю. Пассов, Н. Буланкіна, М. Вурам, С. Kramsch, Р. Carrel, J. De Vito), дає змогу побудувати інтерактивна модель навчання з урахуванням взаємозв'язку та взаємовпливу трьох основних компонентів писемного мовлення: автора, тексту та реципієнта, і поєднання соціального та індивідуального в процесі письма. Індивідуальний характер письмової роботи визначає організацію навчання, при якому ні вчитель, ні інші

учні не залучають учня до процесу написання, а автор тексту несе відповідальність за кінцевий результат [22, с. 28].

Соціальний характер писемного мовлення виявляється у використанні колективного досвіду учнів на уроці під час читання та обговорення письмових робіт. Наслідком читання й аналізу однокласниками у їх взаємопідтримці й взаємооцінці є розширення мовного досвіду учнів і розвиток уміння об'єктивно аналізувати й оцінювати свій і чужий тексти, а також порівнювати елементи культури та побуту своєї країни, мова якої вивчається [22, с. 29].

У процесі навчання писемного мовлення проводиться робота з усвідомлення учнями сутності мовних явищ, відмінностей у понятійній системі рідної та іноземної мов, за допомогою яких людина сприймає дійсність, розуміє свого співрозмовника, що в кінцевому підсумку впливає на формування оцінно-емоційного ставлення до довкілля. Потреба брати участь у діалозі культур є найціннішим явищем у процесі навчання іноземних мов.

Мова процесу спілкування значною мірою відрізняється залежно від обмежень контексту, в якому вона використовується. Потреба і бажання спілкуватися виникають у конкретній ситуації. Форма, як і зміст, повідомлення є реакцією на цю ситуацію [24, с. 32].

Кожний акт мовленнєвої діяльності відбувається в контексті конкретної ситуації в одній із сфер діяльності та організації суспільного життя, а саме, відповідної основним сферам життя, в яких функціонує соціальна одиниця. Серед основних категорій, пов'язаних із навчанням викладання та використання мов, є сфери діяльності та спілкування, такі як особиста, професійна, освітня та суспільна сфери.

- Особиста сфера (*personal domain*) – це сфера особистих інтересів, в якій живе суб'єкт навчання та спілкування як особистість. Центром цієї сфери є друзі, сім'я, дім. Це включає соціальну діяльність, індивідуальну діяльність, як-от читання для задоволення, хобі тощо. Головну роль відіграє неофіційний стиль спілкування.

- Професійна сфера (*professional or occupational sphere*) - це сфера, в якій суб'єкт спілкування виконує свої службові або професійні завдання. Основним стилем спілкування в цьому випадку є офіційний. У цій сфері спілкування розглядається в професійній діяльності людей на робочому місці, в офісі, на фабриці, в установах обслуговування, на державній службі, в компаніях, корпораціях і спілках. Це такі сфери діяльності, як економіка, адміністрування та управління, виробнича діяльність, діловодство, торгівля та ін. На старшому етапі навчання велике значення має професійна сфера спілкування, оскільки учні старшого юнацького віку вже переймаються професійним самовизначенням, тобто цікавляться різними професіями, обирають для себе майбутню професію і т.д. [24, с.33].
- Освітня сфера (*educational domain*) – це сфера, в якій одиниця навчання та спілкування інтегрована в організований освітній процес, особливо в конкретному навчальному закладі. У цій ситуації основним стилем спілкування є напівофіційний. Освітнє поле спілкування включає життя шкіл, коледжів, університетів, студентських асоціацій, просвітницьких товариств, дебати та дискусії тощо.
- Суспільна (публічна) сфера (*public domain*) – це сфера, в якій суб'єкт навчання та спілкування функціонує як член спільної спільноти чи організації. В межах даної сфери діяльності і спілкування суб'єкт виконує різноманітні види діяльності з різними цілями. Ця сфера включає громадські місця, такі як вулиці, громадський транспорт, магазини, лікарні, спортивні стадіони, театри, ресторани, готелі, культурні об'єкти, і стосується таких сфер суспільного життя: органи влади, політичні установи, охорона здоров'я та послуги, сервісні клуби, компанії, політичні партії і т. д. Суспільна сфера спілкування включає взаємодію, пов'язану з певними соціальними аспектами життя суспільства і життя в суспільстві. В межах суспільної сфери ми часто говоримо про напівофіційний стиль, за

винятком написання офіційних текстів – звіт для керівника, доповідь тощо. У цій ситуації доцільно дотримуватися ділового стилю спілкування [24, с. 34].

У межах даних комунікативних сфер спілкування на старшому етапі навчання здійснюється написання таких видів писемного мовлення, передбачені програмою, такі як: особистий лист, особисте електронне повідомлення, нотатки під час читання, твір, різні види нарисів (есе), заповнення анкети і т.і. Проте учні часто стикаються з труднощами, особливо тому, що вони не володіють соціокультурними нормами написання, прийнятими в їхній країні, тобто в Україні [25, с. 160].

Розглянемо соціокультурні особливості деяких видів писемного мовлення, які розглядалися на старшому етапі навчання. *Написати особистий лист*, як правило, близьким людям, часто буває складно, оскільки між англо-американським та українським особистим листом існують значні відмінності в соціокультурних нормах. Перш за все, це відмінності в структурі листа. Український особистий лист не має чіткої структури, тоді як американський/англійський лист вимагає дотримання певної структури. Традиційно такий лист складається з наступних частин:

1. Привітання/звертання;
2. Повідомлення причини написання листа;
3. Власне повідомлення;
4. Заключні фрази (напр., yours truly, sincerely yours і т.п.);
5. Підпис [13, с. 90].

Британці зазвичай пишуть свою адресу у верхньому правому куті листа в певному порядку: номер будинку, назва вулиці, місто, округ (якщо це Великобританія, або штат, якщо це США), країни. Ще одна характерна риса при написанні особистого листа – обов'язкове зазначення дати в адресі, пропустивши 1 рядок Тут слід звернути увагу учнів на варіанти написання дат: 25th September 2006 або 25 Sept. 2006.

До того як учні почнуть працювати з цим видом писемного мовлення, їм необхідно пояснити, що звертання в особистому листі пишеться біля поля ліворуч і зазвичай починається словом "Dear", яке передує імені того, до кого звертаються у листі, наприклад, "Dear Paul" або "Dear Alice".

При написанні особистого електронного листа також слід звернути увагу на різницю в підписанні цих типів листів. У Великобританії та Америці підпис ставиться в нижньому правому куті, якщо лист адресовано найближчим родичам.

Особисті електронні листи також мають соціокультурні відмінності. Оскільки американці/англійці раніше за українців започаткували електронне листування, вони заклали структуру цього письма. Він майже ідентичний українському варіанту, але має деякі конструктивні відмінності. Наприклад, відправник і одержувач часто повинні мати адресу електронної пошти, яка зазвичай складається з частини справжнього імені одержувача, псевдоніма, назви хобі (наприклад, «soccermom», наприклад «genbug») тощо. Кожен електронний лист, написаний британцями/американцями, має певну структуру. Він складається з адреси, предмету написання (subject) та основної частини (body). На відміну від англійського особистого листа, в електронному підписі він розміщується в нижньому лівому куті, напр.: Love, Tіcіa [13, с. 92].

При написанні електронного листа на Україні підпис ставиться у будь-якому місці. Ось приклад особистої особистого електронного повідомлення.

(address) dimples@hotmail.com

(subject) Good to hear from you

(body)

My dear friend,

It was so exciting to get your e-mail. I had been wondering how you were because I hadn't heard from you for a while. Things are fine here. I am keeping busy even though classes are out for the summer. There is always lots to do in preparation for the next semester; lesson plans, research etc.

Please write again and tell me all about your summer holidays. You can also send me, by snail mail, some snapshots of your trip.

The weather is hot here, is it the same there? I will be glad when it cools down a little, but I'm not ready for winter yet. Love, Tricia

Заповнення анкети є різновидом писемного мовлення, спрямованої на представлення особи, яка її заповнює, при влаштуванні. У Великобританії чи в США анкета містить інформацію про ім'я, адресу, статус (mamed/unmarried), освіту, досвід та обов'язки. При необхідності можна додати додаткову інформацію (в залежності від посади, на яку претендує особа). Характерним для України є те, що для прийняття на роботу заповнення анкети не є обов'язковим, в той час як на Заході влаштуватися на роботу без заповнення анкети практично неможливо.

Найчастіше анкета заповнюється в друкованому вигляді із заповненням «прогалин». Крім того, в анкеті можуть бути варіанти відповідей на конкретні запитання (наприклад, графа «English», що є умовним позначенням питання: «Як добре ви знаєте англійську мову?», може пропонувати такі варіанти як: Excellent – Good – Fair).

Також слід зазначити, що в Україні при влаштуванні на роботу вимагається значно більше даних про заявника, зокрема дані про місце реєстрації, дані паспорта та ідентифікаційного коду, інформація про наявність нерухомості тощо. Щоб уникнути непорозумінь, учням необхідно вказувати на соціокультурні розбіжності та навчати їх певній структурі даного виду писемного мовлення [13, с. 93].

Нотатки під час читання – це різновид писемного мовлення, основна мета якого – записати ключові факти та події, які допоможуть перевірити розуміння тексту. Як правило, ці нотатки робляться для себе і не обов'язково показуються іншим учням чи вчителю. У цьому полягають спільні соціокультурні риси даного виду писемного мовлення для Великої Британії, США та України. В українських школах такі нотатки все частіше використовують не лише під час читання, а й

під час аудіювання чи передачі повідомлення. Читання нотаток не має певної структури, але необхідно пам'ятати, що це короткі фрази, речення або навіть окремі слова. Така структура співпадає з українською, проте у нас використовується набагато більше скорочень, при чому часто вони граматично неправильні (напр., буд.-як. будиин. мож. вигл. крас. = Будь-який будинок може виглядати красиво). Наведемо приклад нотаток під час читання тексту 'What to Wear This Spring' (Opportunities, p.82):

- ✓ the weather is getting better;
- ✓ time to think about clothes;
- ✓ brighter colours in fashion;
- ✓ less casual fashion;
- ✓ smarter clothes for boys (jackets, ties, shirts);
- ✓ more colourful – for girls;
- ✓ trendy red or yellow jackets;
- ✓ jeans are out this year [13, с. 94].

Написання описового есе (descriptive essay) також часто є складним, оскільки між англійською та українською версіями існують значні соціально-культурні відмінності. Перш за все, це конструктивні відмінності. У США/Великобританії учні вивчають специфічний спосіб письма, який потребує певного формату, структури, організаційної моделі (organizational model) тощо, тоді як в Україні чітка структура описового есе майже не потрібна. Як правило, описове есе має вільну структуру. Традиційно англо-американське описове есе поділяється на трикомпонентну структуру:

1. Вступ із зазначенням предмета опису, його назви або ім'я (якщо це жива істота);
2. Основна частина, в якій подається характеристика предмета опису, тобто певні загальні та конкретні факти або подробиці щодо предмета;
3. Висновок, який узагальнює ставлення автора до теми. Тут висловлюються почуття, заключні думки чи коментарі автора. На відміну від описового есе

англійською мовою, в українському коментарі автора часто можна знайти в основній частині або навіть у вступі. Крім того, характерні часті відступи, тоді як в англomовному есе вся інформація, як правило, представлена чітко та зрозуміло [33, с. 4].

Буклет — це друковане повідомлення або оголошення (часто рекламне), що містить інформацію про подію. У Великій Британії та США буклети зазвичай безкоштовно роздають на вулиці чи в громадському транспорті. Вони складаються з друкованої сторінки та містять зображення або фотографію, що ілюструє рекламований товар, щоб привернути увагу. Створення брошур вимагає фантазії та креативності.

Соціокультурні відмінності у написанні буклетів в англomовних країнах та Україні стосуються переважно структури цього типу письмового висловлювання. Написання брошури складається з 3 кроків:

- 1) визначення заходу чи події та його/її мети (наприклад: sponsored bicycle ride - for a local children's house);
- 2) зазначення часу, місця та правил певного заходу чи події;
- 3) додаткова інформація про захід, а саме, до кого можна звернутися за довідками, номери телефонів та адреса [36, с. 15].

Особливістю брошури в США/Англії є те, що інформація представлена детально, а в Україні – поверхнево. Наприклад, коли англійці рекламують танцювальний марафон, вони завжди вказують, скільки годин він триватиме, яка буде музика та скільки коштуватиме кожен танець. З інформаційною метою українці вказують подію, час і місце, адресу та телефон.

У Сполучених Штатах/Англії кожна газета чи журнал, незалежно від розміру чи тиражу, має спеціальну колонку під назвою «Листи до видавця», яка зазвичай знаходиться в розділі «Думка» (Opinion). Така колонка дозволяє кожному читачеві відреагувати на зміст тієї чи іншої статті. В Україні листи до редакції пишуть рідко і майже не друкують у газетах. Іноді «глянцеві журнали»

мають заголовки на кшталт «Листи до редакції», «Пост» тощо, де читачі висловлюють свої думки щодо тих чи інших статей.

В США/ Великобританії листи до видавця носять офіційний характер і мають певну структуру, яка співпадає зі структурою звичайного листа:

1. Привітання/звертання;
2. Повідомлення причини написання листа;
3. Власне повідомлення;
4. Заключні фрази;
5. Підпис [36, с. 16].

Традиційно, якщо дописувач знає ім'я адресата, то привітання повинне містити його, наприклад, Dear Mrs White/ Dear Professor Goldman. Якщо ж ім'я невідоме можна звернутися до нього за його посадою: Dear Editor. Якщо відома стаття видавця, можна звернутися до нього таким чином: Dear Sir/ Madam. У випадку, коли про читача нічого не відомо, звертання можна взагалі випустити.

У повідомленні між абзацами необхідно робити подвійний пропуск, щоб виділити кожний абзац. В такому випадку починати речення з абзацу необов'язково. У листі абзаци не повинні бути довгими; в даному випадку прийнятні навіть абзаци з одного речення. Щодо завершення, то рекомендується використовувати наступні фрази: «Yours sincerely», «Sincerely yours» або «Sincerely». Остання заключна фраза найчастіше використовується в діловому листуванні США. Лист обов'язково треба підписати. Якщо необхідно вислати фотокопію листа, то і оригінал, і копія підписуються після копіювання. Під підписом необхідно написати своє ім'я друкованими літерами [41, с. 2].

При розгляді соціокультурних особливостей писемного мовлення цікавить інший вид писемного мовлення – *нарис*. Нарис (discursive essay) – це тип офіційного письмового мовлення, метою якого є письмове обговорення певної теми чи ситуації. В українській мові нарис узгоджується з концепцією твору, однак соціокультурні відмінності проявляються в наявності трьох основних підвидів нарису («за і проти», твір-роздум і твір-пропозиція) та в структурному

плані. Розглянемо схематичну структуру найпростішого нарису. Нарис повинен включати:

1. Вступний абзац із зазначенням теми роботи та точки зору автора.
2. Основна частина, яка складається з 2 і більше абзаців. Кожен параграф висвітлює певну точку зору, яку необхідно аргументувати. Нарис також має містити хоча б один абзац, присвячений обговоренню протилежної позиції.
3. Висновок, у якому знову вказується головна думка, але іншими словами [45, с. 96].

Під час написання нарису потрібно вирішити, яку позицію дотримуватись щодо теми обговорення. Скласти перелік власних думок на певну тему та вибирати аргументи та ілюстрації для їх підтвердження. Кожен абзац починається з тематичного речення, яке містить загальний огляд змісту всього абзацу. Якщо брати до уваги україномовний твір (нарис), то такої точності не буде. В україномовному нарисі часто трапляються відхилення від теми, автор може повертатися до вступу, порушуючи тим самим організаційну схему нарису. В англійській мові відступи заборонені. Автор повинен триматися цієї структури і не руйнувати її.

Що стосується окремих видів нарису, слід звернути увагу на наступні:

- Нарис «за і проти» – це твір, у якому представлені дві сторони певної проблеми, обговорюються факти на користь певної проблеми, а також ті, що шкодять їй, або позитивні та негативні сторони конкретної ситуації. Характерним для цього нарису є те, що особиста точка зору автора викладена лише в останньому абзаці.
- Твір-роздум – це нарис, метою якого є передати особисту точку зору автора на тему, чітко викласти його аргументи та навести конкретні приклади, при цьому особиста точка зору автора обговорюється у вступі та висновку. Протилежну позицію викладено окремим абзацом і аргументовано на її користь.

→ Твір-пропозиція – нарис, в якому аналізуються проблеми, пов'язані з конкретною ситуацією, і пропонуються можливі рішення та можливі наслідки. Особиста думка автора може бути вказана як у вступі, так і в останньому абзаці [13, с. 90].

Крім основних форм писемного мовлення на старшому етапі навчання передбачається також написання інструкцій або рецептів страв (зона особистого спілкування), оголошень про роботу (сфера професійного спілкування), коротких оповідань (освітня сфера), статей у пресі, оглядів (соціальна сфера) тощо.

Кожен із зазначених вище видів писемного мовлення характеризується певними соціокультурними особливостями, яких необхідно дотримуватись, щоб полегшити процес писемного спілкування, що неможливо без елементарного усвідомлення комунікантами навколишньої дійсності.

Враховано соціокультурні особливості письмових форм у чотирьох сферах спілкування, що передбачає використання специфічних мовних засобів для їх оформлення, що необхідно враховувати при розробці методики формування інтерактивних навичок. Аналіз автентичних зразків писемного мовлення, здійснений на матеріалах підручників, газет і журналів і трансформованих у художні тексти тощо, дав змогу виявити лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні засоби, що використовуються для вираження інтерактивності інтерактивності даних видів писемного мовлення [13, с. 90].

З огляду на такі ознаки інтерактивності як взаємодія, зверненість, ініціативність, досвід, активність, розглянемо:

- ✓ лексичні особливості писемного мовлення;
- ✓ лексико-граматичні особливості;
- ✓ особливості пунктуації.

Лексичні особливості визначаються словниковим запасом учня, за допомогою якого учень висловлює свої думки під час написання того чи іншого виду письмового висловлювання.

У особистій сфері, у якій на старшому етапі навчання відбувається написання особистого листа та електронного повідомлення, використовується інший тип лексики, головним чином дружній стиль розмови, що характеризується вживанням розмовної лексики та усталених виразів - ідіом (напр., *thanks a million, stay-at-home mom* і т.д.), частим вживанням описових мовних засобів – синонімічних прикметників, прислівників, дієслів, наявністю звертання до читача. Як правило, будь-який вид письмового висловлювання в сфері особистого спілкування характеризується ввічливим тоном і наявністю опису власних вражень і почуттів [52, с. 55].

Крім того, ця сфера спілкування характеризується використанням специфічного жаргону, найчастіше в електронному листуванні, для якого є характерними наступні слова, вирази та скорочення:

Log on – gaining access to one's e-mail account

Snail mail – letters sent by post

lol – laugh out loud

LOL – really funny

ROFL – rolling on the floor laughing – very, very funny

☺ - a happy face. This is made with a colon : and a half a parenthesis)

ASAP – as soon as possible

Для професійної сфери спілкування (анкета, оголошення про роботу рекламного характеру) характерним є використання формального вокабуляру (напр., *purpose, assess* і т.д.), наявність професійної та наукової лексики, уникання скорочень, офіційні з'єднувальні слова або фрази (напр., *in addition, however, consequently*); досить довгі речення за виключенням друкованої анкети чи оголошення в газеті, в якому домінують короткі точні фрази часто у рекламному оголошенні відсутній особовий займенник «I» [52, с. 56].

У освітній сфері, де здійснюється написання нотаток під час читання тексту, описового есе, оповідання, превалює описовий вокабуляр у поєднанні з розповідними технологіями (цитати, пряма мова, риторичні запитання). Той, хто пише, може використовувати звертання до читача, адвербіальні фрази, що виражають просторові відносини (*on the left/right, in the distant left-hand corner, next to...*), вступні фрази, що дають змогу описати предмет з різних боків (*on the one hand/ on the other hand, still, however, but, moreover*), описові прикметники, які можуть вживатися в різних ступенях порівняння (*good-looking, shy, lazy, moody, outgoing, imaginative*). У кожному абзаці добре передбачуваними є слова емоційно-чуттєвого сприйняття, які передають позитивне ставлення автора до предмету опису (*I like/ love/ prefer/ adore..., I can't help doing sth*) або часом негативного (*I dislike, I can't stand...*) і т.д.

З огляду на те, що у суспільній сфері здійснюється написання буклету, листів до видавця, нарисів, оглядів, газетних статей, то в даній сфері використовується наступна лексика: напівофіційний або формальний вокабуляр ввічливого тону з елементами опису та мовними засобами, що виражають почуття, настрої і т.д., якщо у цьому виникає потреба. Важливо обмежити вживання скорочених та простих форм, простих сполучників тощо.

З метою вираження точки зору (нарис, есе) можна вживати наступні вирази: *I believe, in my opinion, I think, the way i see it.*

З метою логічної організації речень можна використати такі усталені вирази як *first of all, in the first place, to start with, in conclusion*; прислівники типу *certainly, perhaps, probably, luckily* і т. д., а також сполучні слова на зразок *although, even though, despite, in spite of, nevertheless, no matter what* і т.п.

Для розширення переліку ключових моментів доцільно вживати такі вирази: *another major reason, also, furthermore, moreover, besides, apart from this, not to mention the fact that...* і т.д. [54, с. 90].

Сполучні слова та вирази типу *in addition to this/that, what is more, however* показують, як думки пов'язуються у речення і абзаци.

Введення протилежної точки зору можна здійснити шляхом використання виразів типу: *It is argued that...*, *People argue that...*, *Opponents of this view say...*, *There are people who oppose...*, *Contrary to what most people believe...*, *As opposed to above ideas...*, *Critics support/ advocate the view that ...* і т.д.

Введення прикладів можливе із застосуванням таких виразів як *for example*, *for instance*, *such as*, *in particular*, *especially* та ін.

Для завершення або узагальнення думки можливе використання наступних виразів: *to sum up*, *all in all*, *all things considered*, *taking into account*.

Лексико-граматичні характеристики видів писемного мовлення - це особливості вживання граматичних структур у поєднанні з використанням відповідного лексичного матеріалу [52, с. 57].

Особиста сфера спілкування характеризується використанням коротких простих речень, звертань. Основними часовими формами є *Past Continuous* (як правило, на початку листа), *Past Perfect* для зображення фонових подій, *Past Simple* або *Present Simple*. У даній сфері заохочується використання скорочень.

Щодо професійної сфери, то вона характеризується вживанням коротких, часто еліптичних речень (*Widely read and good communicator*), відсутністю прямих звертань до читача, чіткістю та лаконічністю висловлювань [64, с. 10].

В освітній сфері спілкування зміст речень залежить від виду письмового висловлювання. При читанні, наприклад, якщо це нотатки, речення короткі і часто замінюються реченнями або навіть словами. На відміну від нотаток, речення в описовому есе чи оповіданні може бути довгим і містити велику кількість менших речень. Цей вид письмових висловлювань характеризується тим, що на початку кожного абзацу має бути тематичне речення (*a topical sentence*), у якому висловлюється основна думка щодо даного абзацу. Під час написання есе чи оповідання важливо активувати механізми психологічної антиципації та передбачення, які дозволяють краще зрозуміти текст/тему та зацікавити її трактуванням. На цьому етапі найчастіше використовуються

структури типу: This is a... Let's take a look at... Have you ever been to... (seen)...? I have... Nowadays it's very important to....

Для збереження офіційного/напівофіційного стилю учні повинні володіти формами теперішнього часу Present Simple та Present Continuous, використовувати синонімічні структури, які роблять опис динамічнішим (There is /there are, I have..., You can see...), вживати наказові речення позитивного характеру (Go there and see it with your own eyes!) і т.п. [43, с. 54].

У суспільній сфері превалюють дієслівні вирази (to feel safe and welcome, to ask for advice, to compliment sb on sth, never to think of sth in one's wildest dreams), наказові речення позитивного характеру, що не виражають занадто особисті враження, пасивні конструкції. Кожен абзац має власну функцію і повинен починатися з тематичного речення (або принаймні включати його). Проте деякі види писемного мовлення (напр., огляд) можуть включати власне ставлення автора до певної події. З метою яскравого зображення змісту та передачі власного враження слід використовувати різні прикметники та повні дієслівні форми (як правило, це часова форма Present Simple).

Пунктуаційні особливості – це особливості вживання розділових знаків у різних видах писемного мовлення. Під час написання електронного або особистого листа до редакції слід використовувати наступні розділові знаки: Після кожного рядка введення адреса ставиться через кому, а в кінці – крапку;

- ✓ після кожного рядка у написанні адреси ставиться кома, а в кінці останнього – крапка;
- ✓ після звертання на початку листа ставиться кома або розділовий знак взагалі не вживається;
- ✓ при підписуванні, після першого слова ставиться кома, а після імені – крапка [52, с. 57].

Пишучи оголошення або заповнюючи опитування, потрібно не забувати що день, місяць, посада (Mr and Mrs Graham; Dr. Stevens; Professor Brown) і національність (French, English), завжди пишуться великими літерами.

У різних видах есе, буклетах використовуються такі розділові знаки:

- ✓ кома (для розділення довгих речень, зєднаних сполучниками but, as, or і т.д.; після виразів типу in addition to that, for example, in conclusion і т.д.);
- ✓ знак оклику (в окличних реченнях, що виражають захоплення, злість, здивування і т.д., наприклад, What a beautiful baby!);
- ✓ лапки (для виділення цитат, прямої мови);
- ✓ дужки (для виділення додаткової інформації) [43, с. 55].

Отже, враховуючи лінгвістичні особливості різних видів писемного мовлення, можна зробити висновок, що виділені лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні ознаки мають доповнювати інтерактивні вправи у формуванні навичок писемного мовлення учнів старших класів.

Висновок до розділу 1

1. У сучасній методиці викладання англійської мови використовується широкий спектр інтерактивних технологій, які теоретично обґрунтовуються та враховуються в практиці вчителя: багато групової роботи, педагогічних дискусій, моделювання ситуації тощо. Проте спостереження за навчальним процесом, особливо процесом навчання писемного мовлення, показує, що надто мало уваги приділяється використанню активних форм навчання. Контроль навчальної діяльності учнів старшої школи не завжди пов'язаний із принципами співпраці, взаємодії та взаємопідтримки вчителя та учнів, а також з комплексним використанням форм групової та індивідуальної роботи, тобто відсутній інтерактивний процес навчання писемного мовлення.

Інтерактивні технології навчання – це технології навчання, які реалізуються шляхом активної взаємодії учнів у процесі навчання. Це така організація навчального процесу, при якій учень не може брати участь у колективному, взаємодоповнювальному пізнавальному процесі, заснованому на співпраці всіх його учасників. Інтерактивні технології створюють основу для внеску кожного учасника в спільний навчальний процес для отримання нових знань та організації спільної діяльності. Це варіюється від двох-трьох людей, які взаємодіють окремо, до широкомасштабної співпраці між багатьма.

Інтерактивні технології орієнтовані на задоволення інтересів і пізнавальних потреб особистості. Тому особлива увага приділяється організації ефективного комунікаційного процесу, в якому учасники процесу взаємодії більш мобільні, відкриті та активні. Основою взаємодії є принцип багатостороннього спілкування, який характеризується відсутністю поляризації та мінімальною орієнтацією на точку зору вчителя.

2. Необхідність реалізації змісту шкільних уроків сьогодні визнається головним завданням на загальноєвропейському та національному рівнях з соціокультурних аспектів. Крім розвитку навичок інтерактивного спілкування

учнів, необхідно розвивати їх інтелектуальні та лінгвістичні здібності, розвивати культуру мовлення, розширювати та поглиблювати уявлення про країну, мова якої вивчається. При цьому дбають про формування в учнів позитивного ставлення не лише до мови, а й до культури народу, який цією мовою спілкується.

3. Проаналізувавши низку стратегій і методичних засад навчання писемності, а також факторів, що підвищують мотивацію учнів у навчальному процесі, можна зробити такі висновки:

- враховуючи інтерактивний характер писемного мовлення на старшому рівні навчання, доцільно використовувати комунікативний і процесуальний підходи, оскільки перший може слугувати надійною основою для використання інтерактивних технологій, що забезпечують активність і взаємопідтримку, а останнє – для інтерактивних методів навчання, які надають учням активний досвід;
- при виборі принципів навчання писемного мовлення слід застосовувати ті принципи, які відповідають особливостям інтерактивного навчання писемного мовлення (принцип мовленнєво-мислительної активності, принцип орієнтації на особистість учня, принципи функціональності, ситуативності та новизни);
- при виборі стратегій навчання писемного мовлення варто використовувати опосередковане навчання, інтерактивне навчання та навчання на досвіді, оскільки ці стратегії містять ознаки «інтерактивності» (зосередженість на учнях, їхньому досвіді та інтересах, мовленнєвій активності, використання методів взаємодії, розвиток учнівської ініціативи, зосередження уваги на процесі навчання, а не на продукті і т.д.), що дуже важливо, якщо мета – формування інтерактивної компетенції.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Вимоги до інтерактивних вправ при навчанні писемного мовлення на старшому етапі навчання

Старший етап навчання англійської мови є завершальним етапом створення бази для активного засвоєння навчального матеріалу з іноземної мови. Для створення комплексу інтерактивних вправ, що забезпечують як засвоєння нових знань і вмінь, так і організацію навчального процесу, необхідно чітко визначити основні вимоги до вправ для вдосконалення вміння писати іноземною мовою.

Вправа – це багаторазове, організоване з певною метою, виконання окремих операцій, дій або діяльності. Метою вправи, як правило, є оволодіння або вдосконалення певних процесів чи діяльності [28, С. 38].

Кожна вправа, незалежно від її типу, має структуру з трьох або чотирьох елементів:

1. Завдання. Ця фаза повинна містити причину та вимагати певних комунікаційних дій.
2. Робочий приклад необов'язковий і використовується лише за необхідності.
3. Виконання завдання - власне вправа.
4. Контроль (контроль вчителів, рецензії колег або самотестування) можуть супроводжувати інструкції або слідувати за ними.

З точки зору організації процесу засвоєння система вправ повинна передбачати:

- ✓ підбір необхідних вправ, що відповідають характеру того чи іншого вміння;
- ✓ визначити необхідний порядок виконання вправ;
- ✓ розташування навчальних матеріалів і пропорції їх компонентів;

- ✓ систематичне виконання конкретних вправ;
- ✓ з'єднання різних видів мовної діяльності [27, с. 277].

Система вправ для навчання англомовного писемного мовлення на старшому етапі навчання є невід'ємною частиною загальної системи вправ. Отже, щоб побудувати систему письмових вправ, необхідно визначити вид і характер вправ, що входять до неї; визначити послідовність розташування типів вправ з урахуванням етапів навчання, розвитку та вдосконалення навичок; врахувати взаємовплив різних видів мовленнєвої діяльності в навчальному процесі.

При навчанні писемної мови в інтерактивному режимі найбільш доцільними та ефективними є комунікативні вправи. Якщо розглядати вправи за «комунікативним» критерієм, то їх можна поділити на умовно комунікативні, комунікативні та некомунікативні. Для нас важливими є умовно-комунікативні та комунікативні вправи. Розглянемо їх.

Вправи спрямовані на засвоєння лінгвістичного матеріалу в галузі графічного оформлення та автоматизацію діяльності, пов'язаної з письмовим відображенням власних думок. Основними характеристиками, що визначають цей вид вправ, є наявність мовленнєвого завдання (навчитися чогось, висловити захоплення тощо) і ситуації. Якщо один із цих двох ознак відсутній, вправу не можна віднести до спілкування. До цього типу відносять вправи з моделями, вправи на розширення висловлювання, заповнення таблиці тощо. Ці вправи являють собою механізм прогнозування, який, у свою чергу, сприяє якісному створенню письмового повідомлення [28, с 39].

Комунікативні вправи – це особливо організована форма спілкування, під час якої учень здійснює мовленнєву дію іноземною мовою, що вивчається. Комунікативні вправи включають вправи, які передбачають відтворення групи речень, які відповідають змісту, а також переклад, написання листа, написання опису тощо.

У кожному окремому жанрі писемного мовлення можна виділити певний алгоритм засвоєння мовленнєвого матеріалу: рецептивні вправи, рецептивно-репродуктивні вправи та продуктивні вправи.

Рецепційні вправи – це вправи, спрямовані на ознайомлення зі зразками та зразками побудови того чи іншого виду письмового повідомлення.

Рецептивно-репродуктивні вправи спрямовані на ознайомлення з мовними особливостями певного жанру чи виду письма та формування вміння будувати текст.

Продуктивні вправи передбачають розвиток навичок написання тексту.

Таким чином, ми можемо виділити 3 етапи формування писемних умінь: підготовчий, тренувальний та самостійний. Щоб перейти до самостійного вільного неконтрольованого письма, необхідно виконати підготовчі та тренувальні вправи.

- Підготовчий етап передбачає реалізацію ціннісного компонента інтерактивної компетенції через виконання рецептивних вправ, в яких учень сприймає вербальну інформацію через слуховий або зоровий канал, а потім тим чи іншим способом показує, що він впізнає, розрізняє звуки, графеми, граматичні структури, розуміє писемне висловлювання (робота зі зразками, поєднання структурних елементів).
- Тренувальний етап передбачає виконання рецептивно-продуктивних вправ, які реалізуються в повному або частковому відтворенні учнем сприйнятого ним навчального матеріалу. Це вправи з опорами (написання повідомлення за поданим планом; написання кінцівки до поданого тексту тощо). На даному етапі реалізується діяльнісний компонент інтерактивної компетенції, який полягає у поєднанні умінь писемного мовлення з активною пізнавальною діяльністю учня [28, с. 40].

На рівні самостійного писемного спілкування реалізується процесуальний компонент інтерактивної компетентності, який передбачає творчу самореалізацію учнів, тобто у самостійному продукуванні оригінальних

письмових текстів згідно із формальними, структурними, стилістичними вимогами.

Таким чином, згідно з програмою з іноземної мови, випускники старших класів мають оволодіти вмінням письмово говорити, що на цьому етапі включає вільне поєднання інтелектуальних і мовних навичок, лінгвістичних знань і мовленнєвого досвіду залежно від конкретних ситуацій чи комунікативних завдань [52, с. 56].

Проблема створення інтерактивної системи навчання іноземної мови в сучасній школі є досить актуальною, оскільки успішність навчання може забезпечити лише раціональна система навчання. Теоретично йдеться про вдосконалення навичок писемного мовлення та мотивації під час навчання письмового спілкування іноземною мовою. Практичним вирішенням цієї проблеми є підбір і раціональне поєднання вправ, що розвивають уміння користуватися письмовою мовою. У запропонованій системі вправи поділені на 4 підсистеми, кожна з яких містить письмові тренувальні вправи з однієї з комунікаційних областей. Кожна підсистема враховує елементи інтерактивної компетенції та спрямована на розвиток специфічних інтерактивних навичок письмової мови, необхідних на відповідних етапах роботи з написання тексту. Можна зробити висновок, що лише завдяки систематичній роботі над завданнями, пов'язаними з використанням інтерактивних технологій, учні формують уміння писати тексти із заданими характеристиками, аналізувати та редагувати власні тексти.

2.2. Комплекс вправ із використанням інтерактивних методів навчання як засіб удосконалення навичок писемного мовлення старшокласників

Враховуючи етапи формування писемного мовлення учнів старших класів, ми розробили цикл вправ з теми «Сімейні стосунки» для 11 класу. Кожна стадія підсистеми вправ відповідає за розвиток певних груп письмових мовних навичок:

- Група А – здатність викладати ідеї під час написання особистого електронного листа на рівні речення; уміння поєднувати структурні елементи цього типу писемного мовлення.
- Група В – уміння писати абзаци, загальну структуру та зміст під час написання електронного листа;
- Група Б — уміння написати змістовний і структурно вичерпний текст, який виступає як текст особистого електронного листа;
- Група Г – вміння повно розкрити тему та вибрати порядок викладення ідей; уміння самостійно створювати власні тексти [16, с. 84].

Крім того, кожна вправа спрямована на реалізацію певних елементів інтерактивних навичок, що відповідають етапам написання особистого електронного листа. Вправи носять комунікативний характер і проводяться з використанням інтерактивних технологій. Розглянемо вправи кожного етапу окремо.

На першому, підготовчому етапі, ми використовуємо комунікативні вправи, спрямовані на підготовку до написання електронного листа та на його смислову та мовну антиципацію. На цьому етапі ми також використовуємо рецептивні вправи, метою яких є розпізнавання, ідентифікація та диференціація елементів електронної пошти за допомогою вербальних і візуальних медіа та ознайомлення зі структурою листа в цілому. Ось приклад.

Підготовчий етап

Група А

Вправа 1

Вправа, спрямована на розвиток інформаційних та міжособистісних навичок (уміння аналізувати навчальну інформацію, уміння слухати іншу людину та поважати альтернативну думку) з опорою на текст підручника.

Інтерактивна технологія: «Мозковий штурм»

Завдання: Read the Introduction to the chapter dealing with personal e-mail writing. Choose the most important information and add it to the star on the blackboard. Give your own ideas connected with the word “e-mail”. Express the idea what e-mail is for you personally. Write down your answers on the blackboard around the main word [16, с. 85].

Хід виконання. Учням пропонується прочитати вступ до частини, присвяченої навчанню написанню приватного електронного листа, вибрати найцікавішу інформацію та написати її навколо зірочки зі словом E-MAIL. Крім того, учні можуть подати власні ідеї, пов'язані з поняттям електронного листа. Вони висловлюють усе, що спадає на думку, і записують усі ідеї на дошці. Коли буде достатньо ідей, потрібно припинити їх подавати. Потім слід згрупувати найбільш вдалі ідеї, проаналізувати їх і знайти (за допомогою вчителя) найбільш оптимальне рішення.

Метод контролю: фронтальний контроль учителя в поєднанні з взаємоконтролем [16, с. 86].

Вправа 2

Вправа, спрямована на розвиток інформаційних, соціальних і конструктивних навичок, які підтримують життєвий досвід учнів.

Інтерактивна технологія: розв'яжіть завдання в парах для розвитку вміння поважати альтернативні думки та швидко знаходити правильне рішення.

Завдання: As you know, before writing the body of your e-mail, you have to state the subject of what you are going to write. In pairs make a list of 5-8 subjects you typically use for your e-mails. Compare your ideas to the answers of your classmates.

Хід виконання. Вчитель нагадує учням структуру електронного листа та звертає увагу на формулювання теми (subject). Учням пропонується розподілитися на пари та придумати 5-8 тем для електронних листів. Оскільки актуальна тема «Сімейні стосунки», то доцільно подумати про відповідні теми. На цей вид діяльності учням відводиться 4-5 хвилин. Кожна пара зачитує свої теми, а інші перевіряють, чи сумісні ідеї різних пар. Учні самі обирають 5 найбільш ефективних тем для написання електронного листа і записують їх на дошці.

Метод контролю: взаємоконтроль [16, с. 87].

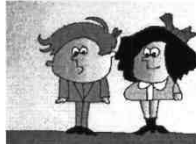
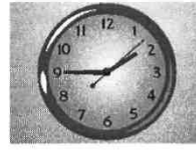
Вправа 3

Вправа, спрямована на формування інформації (уміння систематизувати навчальну інформацію) та рецептивних і соціальних навичок, заснованих на наочності та досвіді учнів.

Інтерактивна технологія: робота в міні-групах спрямована на розвиток пам'яті та цілісного сприйняття учнів через наочність, активізацію розумової діяльності учнів та власних переживань, побудову конструктивних стосунків у групі.

Завдання: Work in fives. Choose a picture which you like most of all. Think of the vocabulary suitable for this picture. Write down as many words or word

combinations as you can under the picture you have chosen. Say what family relations could be described with the help of these pictures.

Хід виконання. Учитель пропонує учням кілька картинок, на яких зображені різні сімейні ситуації. Учні повинні вибрати будь-який малюнок і написати якомога більше слів або речень, які стосуються цього малюнка. Учитель може запропонувати дібрати вислови з активного словника підручника. Учні працюють у малих групах по п'ять осіб. Використання цієї технології ефективніше, коли групи працюють біля дошки, адже якщо одна група не перераховує всі слова, члени інших груп можуть додати свої слова. Якщо додати до цієї роботи елемент змагання (наприклад, яка група набере більше слів з певної теми), вона стає ще цікавішою для учнів [16, с. 88].

Цей тип завдань задає напрямок для майбутнього електронного листа, наприклад: *My father and I, Modern children* і т.д.

Метод контролю: взаємоконтроль (учні уважно слухають відповіді один одного і намагаються виправити помилки) або фронтальний контроль учителем (за кожне правильно дібране слово команда отримує 1 бал. Перемагає команда, яка набере більше балів).

Вправа 4

Вправа на розвиток умінь організовувати письмове повідомлення; вміння систематизувати та структурувати інформацію; здатність до самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності з опорою на автентичні тексти.

Інтерактивна технологія: групове обговорення структури електронного повідомлення для визначення основних частин конкретного повідомлення та формування вміння знаходити спільне рішення проблеми [16, с. 89].

Завдання: Work in small groups. Study the given e-mails thoroughly, distribute the text, written in the letter, into 4 groups:

- 1) The addressee's address;
- 2) Subject;
- 3) Body;
- 4) Closing remarks.

Joe Little@hotmail.com

Hi

Hello Joe,

Thought I better answer your last e-mail before you believe I didn't get it. I did enjoy reading it and especially your news about your engagement. That is wonderful! You didn't tell me much about her so now I will expect you to with a full description; hair, eye, color, disposition, etc. When will we get to meet her?

We are all well. The baby keeps us up some at night, but otherwise things are ok. That 3 a.m. feeding is getting old. I'll be glad when he can sleep through the night.

How is your job? Do you like the work? I know you were excited about it when you started. Is it what you thought it would be?

Write me ASAP so I will know how things are going. I always like to hear from you. As ever,

John

Хід виконання. Учні поділяються на 4 групи для опрацювання електронних листів (кожна група має свій зразок листа). Все, що написано на листівці, необхідно розділити на чотири частини, звертаючи увагу на адресу, тему повідомлення, текст і останні слова. Учитель записує назви частин на дошці [16, с. 90].

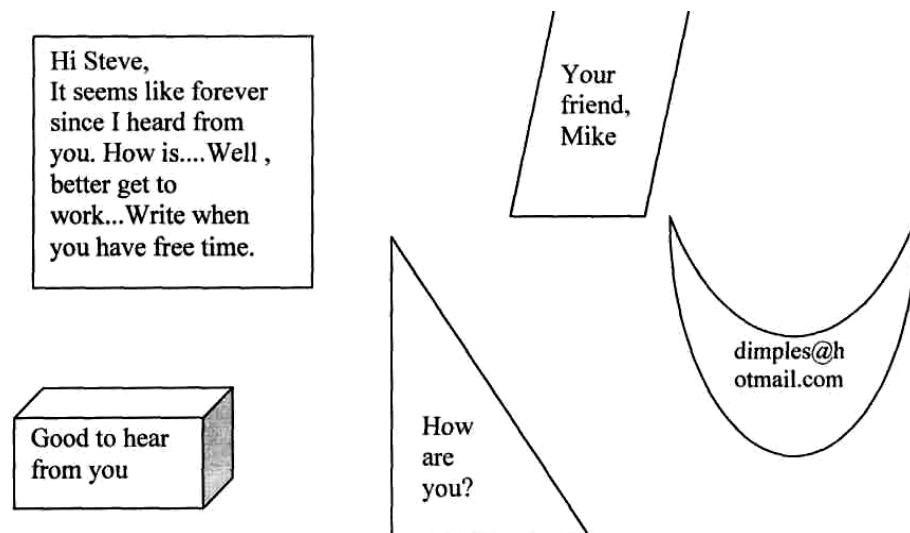
Метод контролю: самоконтроль (учитель зачитує правильну відповідь на прикладі однієї з букв. Об'єднавшись у групи, учні перевіряють, чи правильно вони поділили текст. За кожен правильно обрану частину учні самостійно отримують 2 бали (макс. - 8)).

Вправа 5

Вправа, спрямована на формування вміння логічно поєднувати частини поданого письмового повідомлення з усною опорою.

Інтерактивна технологія: «Мозаїка»; працювати в групі для розвитку вміння знаходити спільне рішення; здатність поважати альтернативні думки та спілкуватися один з одним.

Завдання: Split into groups. Look at the separate parts of the e-mail and make up the letter, using the phrases in the logical order [16, с. 91].

Хід виконання. Учитель пропонує учням поділитися на чотири групи. Вони повинні скласти електронний лист з його окремих частин, розкиданих упереміш

на столі. Кожна група отримує свій лист. У цій вправі учні вчаться логічно з'єднувати окремі частини листа.

Метод контролю: фронтальна перевірка учня (кожна група зачитує свій варіант, учні слухають, щоб перевірити, чи виконано завдання).

На другому етапі навчання використовуємо продуктивні та репродуктивні вправи. Репродуктивні вправи тренувального етапу спрямовані на структурування роботи учнів над електронними повідомленнями з використанням вербальних матеріалів. Репродуктивно-продуктивні вправи даного етапу включають використання слів і зображень відповідно до потреб учителя чи учня, який пише цей лист [16, с. 92].

Тренувальний етап

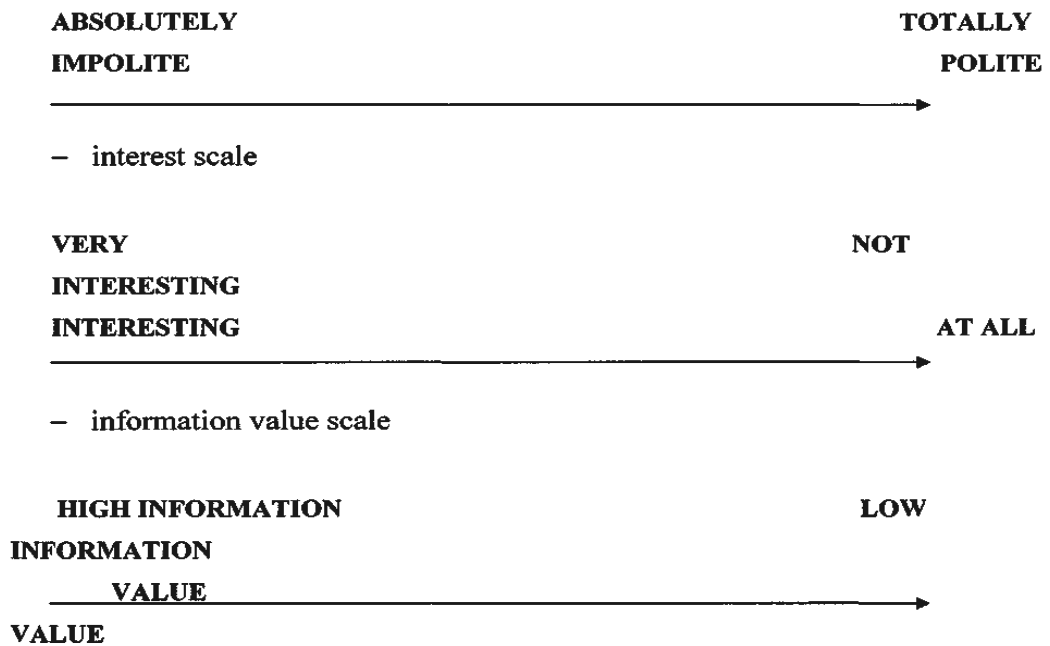
Група Б

Вправа 1

Вправа, спрямована на розвиток рецептивних навичок (уміння аналізувати інформацію), навичок міжособистісного спілкування (уміння спілкуватися один з одним) та навичок аргументації (уміння формулювати, обговорювати власну думку) з опорою на графічні зображення.

Інтерактивна технологія: робота в групах з метою віднайдення спільного правильного рішення щодо розв'язання навчальної проблеми та активізації особистого досвіду.

Завдання: Group up. Read the sample messages and say what you have learned about their authors and their family or friendly relations with the addressees. Then rate the e-mails on the - politeness scale.

Хід виконання. Клас ділиться на 2 великі групи (команди). Кожна команда отримує роздруковані зразки 2-3 електронних листів. Завдання — прочитати ці зразки та визначити стосунки між відправником і одержувачем листа. Потім команди представляють свої відповіді, а вчитель виправляє неправильні відповіді, якщо необхідно. Команда, яка запропонувала правильні варіанти, отримує 2-3 бали (в залежності від кількості зразків листів). Наступним кроком буде завершення трьох шкал. Їх оголосить та група, яка першою виконає завдання. Вчитель вивіщує на дошку таблицю з вже готовими шкалами. Команда, яка успішно виконає завдання, отримує 5 балів [16, с. 93].

Метод контролю: фронтальний контроль вчителя з елементами самоконтролю.

Вправа 2

Вправа, спрямована на розвиток уміння писати вичерпні абзаци основного тексту електронної пошти на певну тему. Уміння сформулювати власну думку та правильно її висловити для підтримки власного досвіду учня.

Інтерактивна технологія: порівняння відповідей у парах розвиває вміння слухати іншу людину, уміння моделювати соціальні ситуації та збагачувати власний досвід.

Завдання: Would you like to write an e-mail to your cousin or friend? Then study the following plan and compose a short one. You needn't write the address, subject and signature, but just the things you want to say to your relatives.

- 1) Greet your relative
- 2) Tell them about the latest events in your own family
- 3) Express your emotions

Write not more than 5 sentences and when you are finished, compare your texts to your partner's.

Хід виконання. Учитель пропонує учням написати листа комусь зі своїх родичів чи друзів і розповісти, що відбувається в їхній родині. Учні обирають адресата повідомлення, представляють себе в парах, а потім записують тексти. Потім представник кожної пари зачитує текст листа, а інші учні слухають і перевіряють, чи не пропущений якийсь із пунктів плану. Прочитавши всі повідомлення, учні вибирають найкращі.

Метод контролю: взаємоконтроль [16, с. 94].

Вправа 3

Вправа, спрямована на формування вміння логічно викладати матеріал за інструкцією.

Інтерактивна технологія: групова робота, яка розвиває вміння працювати над вичерпним письмовим повідомленням; уміння формулювати думки на основі активізації власного досвіду.

Завдання: Following the instructions, send an e-mail to a member of your family. Use optional information in the form of instructions.

Write an e-mail address here

Subject: write it here

Greet your relative here

Tell him/her about your problems with your parents, give short illustrations to your story.

Хід виконання. Клас ділиться на 3 групи, кожна з яких має свою назву. Кожній групі вчитель пропонує написати електронний лист із допоміжною інформацією у вигляді інструкцій. Кожен учень в окремій групі вносить свої ідеї, учні виробляють спільну думку та оцінюють остаточний варіант.

Метод контролю: взаємоконтроль: 1) групи обмінюються роботами та перевіряють помилки. Потім роботи повертаються і представники групи перевіряють виправлений варіант. 2) групи переглядають роботи одна одної, але в роботі не згадуються імена/претензії. Потім твори повертаються, представники груп зачитують їх і учні намагаються вгадати, кому адресовано повідомлення [16, с. 95].

Вправа 4

Вправа, спрямована на формування вміння логічно висловлювати думки та складати коротке письмове повідомлення на основі словесної опори.

Інтерактивна технологія: індивідуальна робота, спрямована на розвиток умінь самостійно формулювати думку, потім порівнювати її з думками однолітків і збагачувати власний соціальний досвід.

Завдання: Write an e-mail message in response to a sample letter.

Follow the format suggested below

Address

Subject

Body

Хід виконання. Учням пропонується написати відповідь на електронний лист, уявивши себе одержувачем листа. Вчителю слід звернути увагу на те, що під час написання листа учні повинні дотримуватися поточної теми та зберігати структуру запропонованих повідомлень. Після закінчення написання учні здають листи для перевірки вчителю.

Метод контролю: фронтальний контроль учителем [16, с. 96].

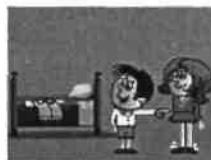
Група В

Вправа 1

Вправа, спрямована на формування вміння складати розгорнутий текст за зображеннями. Уміння зв'язувати власні думки.

Інтерактивна технологія: порівняння письмових повідомлень, спрямоване на розвиток навичок розпізнавання та аналізу інформації, а також навичок спілкування один з одним.

Завдання: Pair up and look attentively at the things in the pictures. Use them for an e-mail describing your family relations.

Хід виконання. Учитель може запропонувати учням розділитися на групи по двоє і написати листа, використовуючи подані малюнки. На це їм дається 5-10

хв. Потім учні обмінюються та перевіряють свої роботи. Учні вибірково читають привітання, а ті, хто не встигають, передають їх учителям.

Метод контролю: взаємоконтроль [16, с. 97].

Вправа 2

Вправа, спрямована на формування вміння складати розгорнутий текст на певну тему; здатність аналізувати навчальну інформацію та вільно відтворювати її на основі досвіду учнів.

Інтерактивна технологія: розв'язання проблеми разом у парах, щоб розвивати вміння слухати іншу людину та творчо використовувати навчальні матеріали.

Завдання: Pair up and compose an e-mail for your friend or member of your family. Omit some important information on it. Exchange your messages with your classmates. Then read them to each other, guess what is missing and fill in the gaps on the card. (Then the teacher puts the cards on the blackboard). Look at different e-mails and choose the one which contains the right information.

Хід виконання. Учитель пропонує парам учнів написати електронний лист, у якому відсутня важлива інформація. Учитель збирає листи і передає їх учням, імена яких у них вказані. Останні мають уважно прочитати листи, вгадати неправильну інформацію та заповнити пропуски. Після цього оцінювання вчитель вивішує повідомлення на дошці і пропонує учням знайти ті, в яких інформація збігається з попередньо зазначеними, і передати листи тим учням, які відгадали придумані та пропущені слова чи вирази.

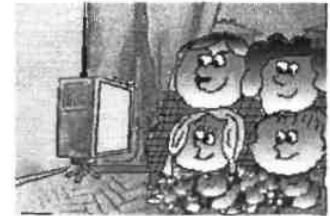
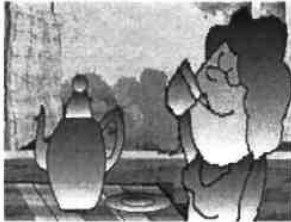
Метод контролю: фронтальний контроль учителем (учитель переглядає роботу на уроці, слухає, які листи написано правильно, ділиться завданнями з учнями [16, с. 98].

Вправа 3

Вправа спрямована на розвиток умінь моделювати різноманітні соціальні ситуації та творчо використовувати мовні та мовленнєві засоби для реалізації цілей спілкування за допомогою наочності.

Інтерактивна технологія: групова робота, яка розвиває здатність шукати компроміс і збагачувати свій соціальний досвід шляхом включення в життєві ситуації.

Завдання: Look at the pictures of some people in different life situations and decide on a possible content of the e-mail messages they might send about them. Group up with your friends and write an e-mail in the person of one of them.

Хід виконання. Вчитель пропонує учням розглянути картинки та поговорити про викладений зміст. Учні висловлюють свої думки, потім діляться на пари, пишуть електронний лист і уявляють себе героєм одного із зображень.

Спосіб контролю: взаємоконтроль (представник кожної групи читає лист, написаний усією групою. Інші учні слухають і звертають увагу на помилки в повідомленні. Найкращий лист буде обрано шляхом «таємного голосування»).

2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики

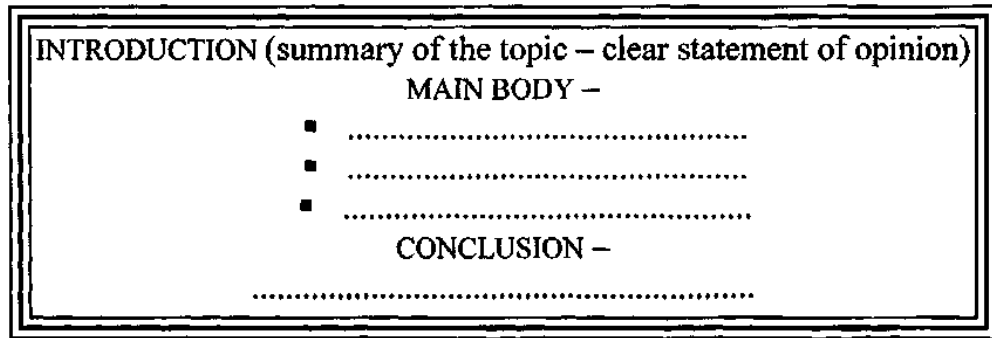
Ефективність запропонованої методики для навчання писемного мовлення з використанням інтерактивних технологій на старшому етапі навчання була перевірена під час педагогічної практики на базі 11 класу Рівненського ліцею №20. У дослідженні взяли участь 30 учнів.

Перед початком експерименту учням було запропоновано написати твір-роздум (an opinion essay) як один з видів нарису. Перевіривши цей вид писемного мовлення, ми виявили, що в учнів недостатньо розвинені уміння логічного та послідовного викладу думок у письмовій формі, уміння творчо та самостійно підходити до написання твору-роздуму, використовуючи різноманітні мовні засоби. Крім того, перевірка робіт показала, що в учнів виникали труднощі зі структурою твору та наявністю в ньому таких інтерактивних одиниць як ініціативність та адресованість. Отже, ми виявили, що в учнів недостатньо розвинені уміння, які сприяють формуванню інтерактивної компетенції. Саме тому протягом п'яти тижнів учням пропонувалася розроблена нами методика навчання писемного спілкування з використанням інтерактивних технологій.

У процесі виконання вправ учні познайомилися з особливостями застосування стратегій та технологій інтерактивного навчання з метою вивчення певного об'єкту, інформації про нього та способу логічної і послідовної організації цієї інформації. Наше дослідження проводилося у 4 етапи: *передекспериментальний етап, етап експериментального навчання, постекспериментальний етап та етап статистичної обробки даних.*

На передекспериментальному етапі учням було запропоновано виконати письмове завдання без застосування інтерактивних технологій.

Наведемо приклад завдання: Write an opinion-essay on the topic «The Nation that destroys its soil destroys itself» (тема Nature and People), using the following plan:

На етапі експериментального навчання учні навчалися писемному мовленню з використанням інтерактивних технологій та стратегій, виконували різні письмові завдання.

На постекспериментальному етапі учням пропонувалося написати нарис «за і проти» (for-and-against essay), вказуючи на всі можливі плюси та мінуси запропонованої проблеми. У даному завданні ми використали інтерактивну технологію – порівняння власних творів з творами однокласників з метою знаходження спільного. Спосіб контролю: взаємоконтроль у поєднанні з фронтальним контролем вчителя.

Наведемо приклад завдання:

Imagine that you and your classmates are journalists who work for local newspapers or magazines. Your task is to write an article (in your case it is a for-and-against essay) on a topic that is now shaking the world - "Global Warming is a Result of Human Activities". Your articles will be read during the journalist conference (during the lesson) and the winner will get an opportunity to publish their article in a very popular magazine.

Етап статистичної обробки даних передбачав підрахунок кількісних та якісних даних за окремими показниками з метою перевірки ефективності запропонованої методики.

Оцінювання та аналіз письмових робіт проводилося у відповідності до певних критеріїв. У зв'язку зі специфікою нашого дослідження, нами були обрані якісні та кількісні критерії.

До якісних показників відносяться структурна оформленість письмового повідомлення, логічний, повний та послідовний виклад думок, творчість та оригінальність ідей та наявність у тексті таких інтерактивних одиниць як адресованість (зверненість), та ініціативність.

За критерієм структурної оформленості оцінювалась наявність структурних елементів повідомлення (у нарисі - це вступ, основна частина та заключний абзац або висновок). За відсутність хоча б одного компонента знімалося 3 бали.

За критерієм логічного, послідовного викладу думок оцінювався порядок викладу думок, їх доцільність та відповідність темі повідомлення. При порушенні логічного та послідовного викладу думок знімався 1 бал.

За критерієм творчість та оригінальність ідей визначався творчий та самостійний підхід до написання власного тексту, а також використання власного досвіду, тобто знань, набутих як в процесі навчання так і в позашкільному житті (наприклад, ілюстрації до певної думки, приклади з життя і т.п.). За оригінальність письмового повідомлення учневі надавалося максимум 2 бали, за відсутність творчості у роботі - бали не надавалися взагалі (0-2 бали).

Критерій наявність інтерактивних одиниць визначав наявність у письмовому повідомленні адресованості, тобто зверненості до читача та ініціативності, що передбачає розмаїття ідей щодо заданої проблемної ситуації і т.д. За присутність інтерактивних одиниць у писемному повідомленні – 4 бали.

До кількісних показників належать загальний обсяг письмового повідомлення та мовна коректність.

За критерієм загального обсягу письмового повідомлення підраховується кількість речень, що містить текст (за вимогами програми – 22 речення). Кожне речення оцінюється в 2 бали. Максимум – 44 бали.

За критерієм мовної коректності оцінювалась кількість вдало підібраних лексико-граматичних та лексичних структур та розділових знаків. За кожну лексичну або граматичну помилку знімався 1 бал.

Ми провели перехресний експеримент, який складався із 2 серій і передбачав два варіанти методики – послідовне та паралельне навчання. Ми припустили, що при послідовному навчанні писемного мовлення ефективність запропонованої нами методики буде вища, оскільки послідовне навчання передбачає поступове засвоєння навчального матеріалу на відповідних етапах написання письмового повідомлення в одній із сфер спілкування. Наше дослідження складалося з двох серій. У кожній серії брало участь по 2 експериментальні групи – експериментальна група 1 (ЕГ 1) та експериментальна група 2 (ЕГ 2).

1 серія експерименту була проведена у жовті. Вона передбачала застосування першого варіанту методики, тобто послідовного навчання в ЕГ 1 та другого варіанту методики, тобто паралельного навчання в ЕГ 2.

Перед початком експерименту якісні та кількісні показники обох експериментальних груп були досить низькими: недостатня кількість речень, часта невідповідність повідомлення його структурі, порушення логічного та послідовного викладу думок. Рівень творчості при написанні даної роботи був недостатній, у ній були майже відсутні такі інтерактивні одиниці як зверненість та ініціативність (в ЕГ 1 – 12, в ЕГ 2 – 12). Крім того грамотність робіт в обох експериментальних групах – низька. Так, наприклад, в ЕГ 1 та в ЕГ 2 було виявлено по 71 помилці із загальної кількості речень, що порушували процес комунікації. Результати передекспериментального зрізу наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.
Результати передекспериментального зрізу за окремими показниками
(у балах)

Група	Показники					
	Загальний обсяг письмового повідомлення	Творчість та оригінальній ідей	Наявність інтерактивних одиниць	Логічний та послідовний виклад думок	Структура повідомлення	Мовна коректність
ЕГ 1	500	8	12	-10	-51	-71
ЕГ 2	482	8	12	-9	-63	-71

Після проведення експерименту якісні та кількісні показники в обох групах покращилися: значно знизилася кількість помилок (наприклад, в ЕГ 1 – з 71 до 44, а в ЕГ 2 – з 71 до 42 помилок), покращилася структурна оформленість повідомлень (якщо в ЕГ 1 на передекспериментальному етапі за невідповідність повідомлення структурі було знято 51 бал, то на постекспериментальному – лише 15; відповідно в ЕГ 2 – 63 → 18), зросла кількість інтерактивних одиниць (ЕГ 1 – 12 → 40, ЕГ 2 – 12 → 28), підхід до написання повідомлення став більш творчим та оригінальним. Результати постекспериментального зрізу подані у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.
Результати постекспериментального зрізу за окремими показниками
(у балах)

Група	Показники					
	Загальний обсяг письмового повідомлення	Творчість та оригінальній ідей	Наявність інтерактивних одиниць	Логічний та послідовний виклад думок	Структура повідомлення	Мовна коректність
ЕГ 1	594	25	40	-5	-15	-44
ЕГ 2	562	12	28	-6	-18	-42

Щоб надати експерименту валідності, у жовтні нами була проведена 2 серія дослідження, яка передбачала застосування другого варіанту методики, тобто паралельного навчання в ЕГ 1 та послідовного навчання в ЕГ 2.

До початку експерименту якісні та кількісні показники були низькими (як і в 1 серії): порушення структури повідомлення, велика кількість лексичних та граматичних помилок, низький рівень творчості, недостатня кількість інтерактивних одиниць у творах (ЕГ 1 – 12, ЕГ 2 – 8). Результати перед-експериментального зрізу наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати постекспериментального зрізу за окремими показниками (у балах)

Група	Показники					
	Загальний обсяг письмового повідомлення	Творчість та оригінальній ідей	Наявність інтерактивних одиниць	Логічний та послідовний виклад думок	Структура повідомлення	Мовна коректність
ЕГ 1	486	7	12	-11	-63	-71
ЕГ 2	542	8	8	-7	-66	-70

На постекспериментальному етапі показники значно покращилися: підвищилася мовна коректність повідомлень (ЕГ 1 – 71 → 44, ЕГ 2 – 70 → 32), структура повідомлення стала чіткішою, зросла кількість речень у роботах учнів, у текстах стала превалювати оригінальність у поєднанні з інтерактивними ознаками (ЕГ 1 – 28, ЕГ 2 – 48).

Результати постекспериментального зрізу наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Група	Показники					
	Загальний обсяг письмового повідомлення	Творчість та оригінальній ідей	Наявність інтерактивних одиниць	Логічний та послідовний виклад думок	Структура повідомлення	Мовна коректність
ЕГ 1	566	14	28	-7	-18	-44
ЕГ 2	634	21	48	-6	-9	-32

Проведене експериментальне дослідження підтвердило доцільність використання інтерактивних технологій при навчанні англomовного писемного мовлення учнів старшого етапу навчання. Експеримент показав, що ефективність навчання у ЕГ 1 зросла на 53%, в той час як у ЕГ 2 – на 39% (результати 1 серії дослідження). Під час 2 серії експерименту ми виявили, що у ЕГ 1 ефективність зросла на 36%, а в ЕГ 2 – на 58% (див.таблицю 2.5.)

Таблиця 2.5.

	I варіант (послідовне навчання)	II варіант (паралельне навчання)
1 серія	ЕГ 1 – 53%	ЕГ 2 – 39%
2 серія	ЕГ 2 – 58%	ЕГ 1 – 36%

Отже, наша гіпотеза про вищу ефективність послідовного навчання писемного мовлення підтвердилася, оскільки приріст в групах, де застосовувався даний варіант навчання, вищий, ніж в групах, що навчалися за паралельною методикою.

Висновок до розділу 2

1. У межах інтерактивного навчання інтерактивні технології дають можливість у навчальних умовах на певний час розподілити функції того, хто пише, і того, хто читає, між різними особами; створити умови, за яких одна й та сама людина поперемінно є автором і читачем. У процесі інтерактивного навчання автору легше врахувати фактор адресата, внаслідок чого у нього швидко формується здатність передбачити сприйняття читачем сенсу створеного ним тексту та можливу відповідну реакцію.
2. Інтерактивні технології також дозволяють сформувати в учнів адекватну самооцінку, що, як показують спостереження, неможливо в замкнених стосунках учень-вчитель.
3. У процесі інтерактивного навчання формується певний ідеальний стандарт писемного повідомлення певного типу та засвоюється система об'єктивних критеріїв і загальних вимог, висунутих до писемного мовлення середнього етапу. Рекурсивний характер англійського писемного мовлення пропонує необмежені можливості для вдосконалення і, завдяки ретельній роботі над змістом і формою мови, дає змогу скласти зразкове повідомлення без помилок. Спостереження показали, що нескінченна коректура часто призводить до труднощів, тому що тим, хто виконує функції читачів і коректорів власного тексту, важко зорієнтуватися. Подолання таких труднощів в інтерактивному навчанні стає цілком реальним.

Зазначені вище позитивні моменти мають вирішальне значення в інтерактивному навчанні англійського писемного мовлення, яке передбачається як допоміжний або проміжний етап навчання на шляху формування вмінь і навичок самостійної роботи з писемним повідомленням.

ВИСНОВКИ

У ході нашого дослідження ми вивчили питання використання інтерактивних форм роботи при навчанні писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах. В результаті дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Останніми роками в Україні та й у світі загалом зростає важливість вивчення іноземної мови. Нині англійська мова – це вже не просто шкільний предмет, а предмет сучасної системи освіти, який сприяє професійному розвитку в житті. У наш час знання іноземних мов стає необхідністю як у повсякденному житті, так і в професійному житті. Писемне слово особливо поширене в епоху інформаційних технологій. Ми щодня надсилаємо текстові повідомлення, пишемо власні огляди та коментарі, обговорюємо різні теми на форумах. Усе це вимагає розвинутих навичок письма.

Знання писемного мовлення є важливою частиною міжкультурного спілкування. Письмове спілкування вимагає кращого володіння граматиною. Воно характеризується певними особливостями, оскільки формулювання і графічне оформлення думок є більш повільним процесом, ніж усне мовлення, що дозволяє зосередити увагу на всіх етапах їх реалізації. Цей вид мовленнєвої діяльності підвищує рівень запам'ятовування лексико-граматичного матеріалу, а також сприяє розвитку інших видів мовленнєвої діяльності, наприклад, читання. Проблема полягає в правильній організації навчання письма іноземними мовами в ЗЗСО та ЗВО. Адже навички іншомовного писемного мовлення необхідно постійно розвивати і вдосконалювати не тільки в школі, але і в університетах.

2. Сучасна програма з іноземної мови визначає місце і роль письма в структурі навчання іноземної мови та враховує їх в основних цілях навчання писемного мовлення. Роль письма та писемного мовлення змінюється на різних етапах навчання. По-перше, досягається мета оволодіння технікою письма. На другому етапі найважливішим є засвоєння орфографії, яка відбувається

внаслідок накопичення нового мовного матеріалу. Водночас писемне мовлення розвивається як метод, що сприяє розвитку умінь і навичок усного мовлення. На старшому етапі навчання поглиблюються вже набуті навички письма та усного спілкування. Також ведеться робота над правописом нового мовного матеріалу.

Навчання писемного мовлення на старшому етапі навчання англійської мови створює умови для розвитку необхідних знань у сфері писемної мови (орфографії, лексики, пунктуації тощо), письмових висловлювань та особистих думок.

Переваги навчання письму очевидні. Тому що коли учні пишуть конспекти, роблять замітки і використовують власні матеріали, вони вивчають різні типи вправ і вдосконалюють свої навички письма. Недостатнє включення письма до навчальної програми негативно впливає на навчальний процес. Відсутність інтерактивних вправ і завдань для розвитку писемного мовлення призводить до послаблення навичок і вмінь, а також до погіршення пам'яті та уваги. Підбираючи інтерактивні вправи та завдання, вчителю потрібно звертати увагу на рівень знань учнів. Система інтерактивних письмових вправ ефективно підтримує навчання письма іноземною мовою. Написання листів допоможе освоїти та вдосконалити навички спілкування іноземною мовою та підвищити самооцінку. Вдало підібрані інтерактивні вправи та завдання мотивують учнів до подальшого розвитку навичок письма та писемного мовлення.

3. На основі вивчення категоріальних понять дослідження, основних характеристик та класифікацій інтерактивних технологій нами розроблено систему інтерактивних вправ, спрямованих на розвиток навичок написання, редагування та виправлення текстів на різних етапах їх створення, яка включає 4 підсистеми, кожна з яких містить вправи для навчання писемного мовлення відповідно до однієї із комунікативних сфер. Кожна підсистема враховує ціннісні, діяльнісні та процесуальні елементи навичок, які поступово реалізуються на етапах підготовки, навчання та самостійного навчання писемного мовлення з використанням інтерактивних технологій.

Запропонована методика була експериментально перевірена. Експеримент був проведений у 2 серії, кількісні результати яких засвідчили ефективність запропонованої методики у процесі послідовного навчання писемного мовлення. У першій серії приріст склав 53% у експериментальній групі 1, де проводилося послідовне навчання і 39% – у другій експериментальній групі. Друга серія експерименту показала, що в експериментальній групі 2 приріст склав 58% порівняно з 36% експериментальної групи 1, де проводилося паралельне навчання. Отже, наша гіпотеза про вищу ефективність послідовного навчання писемного мовлення підтвердилася, оскільки приріст в групах, де застосовувався даний варіант навчання, вищий, ніж в групах, що навчалися за паралельною методикою. Крім того, в результаті експерименту ми продемонстрували необхідність використання інтерактивних технологій у навчанні писемного мовлення учнів старшого етапу навчання англійської мови. Отже, запропонована методика в контексті проблеми дослідження є дійсно ефективною, що уможливило її використання у навчанні писемного мовлення на старшому етапі навчання в ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрійко І.А. Зарубіжні методичні концепції навчання іншомовного писемного мовлення. *Іноземні мови*. 2018. №3. С.22-25.
2. Артемов В.А. Психологічні причини активізації навчання іноземної мови. *Іноземні мови у школі*. 2015. №1. С.66-73.
3. Башинська Т. Способи організації взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць*. 2016. Вип.3. С.49-55.
4. Беляєв Б.В. Психологічний аналіз нових методичних принципів навчання іноземних мов. *Іноземні мови у школі*. 2019. №3. С.32-34.
5. Біляковська О.О. Аналіз контролю та оцінювання навчальних досягнень старшокласників у практиці сучасної школи. *Рідна школа*. 2020. №3. С.19-20.
6. Бугай Н.І. Інтерактивні методи навчання. *Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи: наук.-метод. зб.* Харків: ТОВ «Компанія СМІТ», 2016. №2. С.114-126.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2016. 1440 с.
8. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання: навч. посіб. Київ: Майстер-клас, 2015. 48 с.
9. Галеева Г.О., Левчук М.Ю. Активізація пізнавальної діяльності учнів. *Рідна школа*. 2017. №4. С.10-12
10. Глазунова Т.В. Види письмових висловлювань як об'єкт навчання. *Іноземні мови*. 2018. №1. С.61-62
11. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України*. 2018. №2. С.51-60.

12. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. №8. С.224-233.
13. Гончаров С.М. Інтерактивні технології навчання у кредитно-модульній організації навчального процесу: Навч.-метод. посіб. Рівне: НУВГП, 2016. 172 с.
14. Горб В.Г. Теоретичні основи моніторингу освітньої діяльності. *Педагогіка*. 2018. № 5. С.9-13.
15. Гріневич І.І. Інформаційна культура, творчість та креативність випускника вищої школи у контексті проблем розвитку людського капіталу інформаційного суспільства. *Інформаційне суспільство*. 2015. №1. С.57-63.
16. Жицький Є.І. Самостійність і творча активність у процесі вивчення іноземної мови. Київ: Школа, 2017. 244 с.
17. Жінкін Н.І. Мова – мова – творчість: *Дослідження з семіотики, психолінгвістики, поетики*. *Рідна школа*. 2017. №4. С.10-12
18. Завкіна В.С. Інформаційні технології навчання: інтегрований підхід. Львів: Вид-во «СПОЛОМ». 2017. 484 с.
19. Зимова І.А. Психологічні аспекти навчання мовленню іноземною мовою. *Рідна школа*. 2018. №4. С.10-12
20. Іванишина С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Рідна школа*. 2016. №3. С.9-11.
21. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [метод, посібн.] / [Авт. укл.: О.Пометун, Л.Пироженко]. Київ: АПН, 2002. 136 с.
22. Калініна Л.В. Навчання творчого письма іноземною мовою у старших класах середньої школи. *Іноземні мови*. 2020. №1. С.28-35.
23. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку в школі. *Рідна школа*. 2015. №7. С.2-5.
24. Китайгородська Г.А. Нові підходи до навчання іноземних мов. *Вісник МДУ. Сер.19. Лінгвістика та міжкультурна комунікація*. 2016. №1. С.32-39.

25. Коваль Т.І., Кочубей Н.П. Інтерактивні технології навчання. *Наукові записки НДУ ім.М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. №7. С.160-163.
26. Козачук С.А. Проблема вікових особливостей пізнавальної активності у вітчизняній психології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць*. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2020. № 11. С.51-62.
27. Козачук С.А. Структура пізнавальної активності школярів у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України. За ред. академіка С. Д. Максименка*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. 27. С.277-287.
28. Козачук С.А. Теоретичні підходи до розгляду феномену пізнавальної активності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць*. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. № 10. С.38-45.
29. Коломінова О.О. Формування англомовного писемного мовлення у школярів. *Іноземні мови*. 2018. №2. С.48-61.
30. Комар О.А. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Рідна школа*. 2019. №9. С.5-7.
31. Кочмар Д. А. Оленіч Н.В. Ігрові форми роботи на уроці англійської мови в старшій школі. Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у ХХІ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022 р., м. Рівне). Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Львів. Торунь: Liha-Pres. 2022. С. 183-186. URL : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-45>.
32. Литвин С.В. Навчання писемного спілкування старшокласників. Київ: Ленвіт, 2017. 48 с.
33. Литвин С.В. Система вправ для навчання писемного спілкування учнів старших класів. *Іноземні мови*. 2019. №1. С.4-8.

34. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів (спецкурс з дидактики). *Проблемне навчання і його значення для активізації пізнавальної діяльності школярів*. Київ, 2018. С.57-64.
35. Мамот В.В. Особливості врахування вікових особливостей учнів при вивченні іноземної мови. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2016. №2. С.37-40.
36. Медведик О. Проблемно-пошукові ситуації на уроках як мотиваційний компонент. *Рідна школа*. 2015. №4. С.15-17.
37. Мельник В.В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. *Управління школою*. 2016. № 2. С.15-17.
38. Ніколаєва С.Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. *Іноземні мови*. 2016. № 1. С.39-46.
39. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 30.08.2023).
40. Ноздрова О.П. Вікові особливості розвитку учнів старшого шкільного віку. *Наука і освіта*. 2016. №6. С.175-180.
41. Пашко Л.Ф., Миронович Ю.З. Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці. *Пост методика*. 2018. №5. С.2-3.
42. Передерій Т.А. Формування англомовної лексичної компетенції учнів. *Методика викладання іноземної мови*. 2018. № 4. С.40-45.
43. Перец М. Використання інтерактивних технологій навчання: теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. №3. С.54-59.
44. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій. *Рідна школа*. 2015. №10. С.8-10.
45. Поклонський О.О. Учнівська неуспішність та засоби її подолання. *Збірник наукових праць. Випуск 16*. Харків, 2018. С.96-99.
46. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: Видавництво А.С.К., 2003. 145 с.

47. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання. *Відкритий урок*. 2004. №3. С.4-6.
48. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2003. 192 с.
49. Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). Поточна редакція від 02.04.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.08.2023).
50. Проект Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення 21.07.2023).
51. Прокопенко І.Ф., Євдокімов В.І. Педагогічні технології. Харків: Колегіум, 2015. 224 с.
52. Семенчук В.М. Особливості формування писемного мовлення учнів на уроках англійської мови. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Вип. 5 (32). Серія «Педагогічні науки»*. 2018. С.55-62.
53. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2016. 346 с.
54. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Інтерактивні технології в освіті: навч. посібник. Київ-Маріуполь, 2016. 338 с.
55. Січкарук О.І. Інтерактивні методи навчання: навч.-метод. посібник. Київ: Таксон, 2016. 88 с.
56. Скляренко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. *Іноземні мови*. 2017. № 3. С. 3-7.
57. Скляренко Н.К. Типологія вправ в інтенсивному навчання іноземних мов. Київ: КДПУІМ. 2016. 188 с.
58. Снапковська С.В. Комп'ютерні технології: впровадження в навчальний процес. *Освіта*. 2017. №8. С.10-12.

59. Староста В.І. Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. №2. С.256-262.
60. Стеценко О.О., Яремчук Н.Ю. Формування писемного мовлення учнів старших класів. *Іноземні мови*. 2017. № 3. С. 10-12.
61. Стрибна О.В. Інтерактивні методи навчання. Харків: Видавнича група "Основа", 2015. 127 с.
62. Фурман А.В. Методика використання презентацій на уроці. *Проблемні ситуації в навчанні*. Київ: [б. в.], 2009. С.67-69.
63. Хохліна О.П. Удосконалення змісту навчання та особливості оцінювання навчальних досягнень учнів. *Рідна школа*. 2018. №3. С.21-28.
64. Щукін О.М. Сучасні інтенсивні методи та технології навчання іноземних мов. *Рідна школа*. 2017. №4. С.10-12.
65. Яблонська Т.М. Деякі аспекти вдосконалення навчання іншомовного читання школярів. *Слов'янські педагогічні читання. Тези доповідей Міжнародної конференції (16-18 жовтня 2013 р.)*. Тираспіль, 2019. С.116-118.
66. Яковенко О.Л. Проблема формування мотивації навчання у сучасній школі. *Педагогічна теорія та педагогічний досвід: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-19 грудня 2015 року*. Луцьк: ред. вид. відділ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки. 2016. С.35-38.
67. Applebee, A.N. A child's concept of story: Ages 2-17. Chicago: University of Chicago Press, 2009. 112 p.
68. Crowe L.K., Reichmuth, S.S. The Source for early literacy development. East Moline: LinguiSystems, Inc., 2014. 85 p.
69. Ellis M. Teaching Business English / M. Ellis, Ch. Johnson. OUP, 2017. 237p.
70. Fabian M., Stoika O., Maksymova, Shalyhina N., Kochmar D. Use of social networks as a technology of foreign language teaching. *Journal of Critical*

Reviews. 2020. Vol 7. Issue 14. P. 502–505. URL:
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/50256>.

71. Linderman E.W., Herberholz, D.W. Developing artistic and perceptual awareness. Dubuque, IA: William C. Brown, 2016. 152 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

LESSON HELLO, IT'S ME

Time needed: 1 Period

Objectives:

1. Practical:

- to develop students' listening and writing skills;
- to reinforce topic items and students' knowledge of the topic;

2. Developing:

- to develop critical thinking (to identify the factors unique to the students;
- to determine which factors they control and which ones are the most significant to them);
- to develop logical thinking and memory;

3. Educational: - to stimulate learners' interest in subject;

- to motivate students in expressing their own opinions and views on the topic;
- to teach self-discipline.

Materials: Worksheet Hello, It's Me, Who I Am

Procedure

1. **Greeting. Warming-up.**

Teacher. Good morning. How are you?

Pupils. Fine, thank you.

Teacher. I am glad to hear that you are fine. Our life prepares a lot of nice and unexpected things. I have prepared colorful items (stars, squares, circles). The teacher offers the students to take as many as they want. The students tell good things about themselves according to the number of the items they have.

Pupil 1. I am good at swimming and I like foreign languages.

Pupil 2. I am cheerful and friendly.

Pupil 3...

2. **Brainstorming.**

Teacher. It was very interesting to learn how good you are at different things. You spoke about some aspects but there are many other factors which are also important.

Students get cards WHO I AM. Teacher makes sure they know the definitions.

3. **Matching.**

Factors	Definitions
1. Abilities	a. correction of oneself for the sake of improvement;
2. Successes	b. confidence in oneself, in one's abilities;
3. Education	c. confidence and satisfaction in oneself;
4. Goals	d. an institution for the teaching of children;
5. Interests	e. favorable or desired outcome;
6. Reputation	f. the quality or state of being able;
7. Motivation	g. a mental position with regard to a fact or state;
8. Attitudes	h. the action or process of educating;
9. Activities	i. ones attached to others by affection or esteem;
10. Failures	j. a failing to perform a duty or action;
11. Self-esteem	k. the end toward which effort is directed;
12. School	l. sex;
13. Home Life	m. the condition of being sound;
14. Appearance	n. characteristic of home;
15. Gender	o. a feeling that causes special attention;
16. Health	p. stimulus or influence;
17. Town	q. look;
18. Friends	r. a group of individuals living under one roof;
19. Order of birth	s. physical extent, considerable proportions;
20. Self-confidence	t. the exact date of birth;
21. Self-discipline	u. a compactly settled area;
22. Family	v.
23. Size	
24. Year of birth	

4. **Completing the chart.** Students select the factors which they do not control, e. g., body size, year of birth and factors which can be controlled, e. g., appearance, attitude.

Students control	Students do not control

5. Writing.

Teacher passes out the worksheet HELLO, IT'S ME.

Teacher. It's great to have definitions for these factors, it's more eye opening to see what you mean in lives. Each person is unique. Finding out what our factors are helps us understand our own uniqueness.

Students complete the worksheets.

6. Group work.

Each student presents to his group members the factors which he believes are the most significant.

7. Discussion

Teacher prepares questions for discussion:

- Did you discover some 'gold' as unique people?
- Were there any areas you felt wobbly?
- Would you like to make change in your lives?

8. Summing up.

Teacher. Most of us fell there are improvements we would like to make to be successful in our lives. Some people never do more than talk about change. Others do something about making their lives successful by applying self- discipline.

9. Home assignment.

Students get a blank HELLO, IT'S ME worksheet. They are asked to imagine themselves ten years from now and complete the worksheet as a "dream scenario" for who they would like to be at this future time.

Додаток Б

LESSON
HELLO, IT'S MY HERO

Time needed: 2 class periods

Objectives:

1. Practical:

- to develop students' communicative skills;
- to develop writing skills.

2. Developing:

- to develop creative thinking (to identify the factors unique to the people the students admire, to determine how important self-discipline was in the success of these people);
- to develop skills in exchanging personal information, presenting.

3. Educational: to encourage students' free expression of ideas.

Materials:

Worksheet Hello, It's my Hero, microphone, cards with proverbs, projects

Procedure

1. Greetings. Warming- up.

Teacher. Good morning. I am happy to see you. Every person has a motto in his life. Sometimes it's a proverb.

Students get a half of cards with some proverbs, move around the classroom searching for their partners.

Proverbs:

No pains, no gains.

Every dog has his day.

A sound mind in a sound body.

You are never late to learn.

In for a penny, in for a pound.

Life is not a bed of roses.
 Everyone has his own path.
 The early bird catches the first worm.
 Rome was not built in a day.
 Whatever man has done man can do.
 Never put off till tomorrow what you can do today.
 Where there is a will there is a way.

2. Roleplay.

Students exchange their worksheets, read them and play roles according to the “the dream scenarios” without mentioning names. The task is to guess who it is.

Pupil 1. Hello. I was born in 1993 and I should admit the life was very different at that time. We had cars but there were no cars operated by computer and we couldn't travel to other planets. Now it's cool.

I am tall, thin, big-boned with dark hair and brown eyes. I am friendly, outgoing, helpful. I was the youngest in my family. I've got a sister, you know. Now I live with my own family consisting of my wife and a daughter. We are very friendly. I often visit my mother and father who live in the country. But I prefer big cities. Kyiv is a perfect place to live in.

I remember my school in Velyka Dymarka. We had strict teachers. They tried hard to give us good education. I was fond of Maths and History. My classmates were noisy, disorganized but clever and active.

I have the same hobbies: tennis and fishing. Every weekend you can see me on the tennis court. As a teenager I wanted to be a lawyer but my dream didn't come true. I am a businessman.

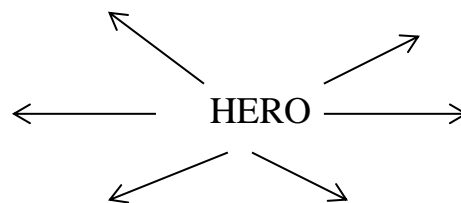
I've got a lot of famous friends. Among them are tennis players and politicians who are active, supportive and rich. I am satisfied with everything I have achieved. I am a successful businessman. I have always been hard working and lucky. It helped me a lot. But there are some things I'd like to accomplish. I am a bit superstitious so I don't want to tell it now.

My self has moved me to do everything in life. I am running my own business. Recently I have built a big house. I travel abroad and have three cars. It's my second business, my first one failed. But I have learned a lot from that failure. In fact I am optimistic about life and it helped me. I have always been organized. Friends consider me to be a good leader and athlete.

Pupil 2. It's Ivan.

3. Brainstorming.

Teacher writes the word Hero on the blackboard and asks to think of the words students associate with it.

They work out the definition of the word Hero: person who has achieved outstanding accomplishments in his or her life.

4. Speaking.

Teacher asks to nominate heroes. The list is written on the blackboard. Here the technique “microphone” can be used: one student quickly says the nomination and other completes it with a short explanation about the person’s qualification.

5. Group Work.

Students are divided into small groups. Each group receives the worksheet Hello, It's My Hero and discusses the list on the blackboard to select a hero. Each group has to” research” a hero.

The second part of the lesson is held in the computer room, where students use the Internet (Power Point program) to make a presentation.

6. Introducing the projects.

When the research has been completed, each group presents the factors for its chosen hero. These reports may include audio- visual, role- playing, poster etc.

Students focus on the choices the hero made and the role of self-discipline in this person's life.

Arnold Schwarzenegger

Date of Birth

30 July 1947, Thal, Styria, Austria

Birth Name

Arnold Alois Schwarzenegger

Height

6' 2" (1.88 m)

Mini Biography

Growing up in a small, isolated village in Austria, he turned to bodybuilding as his ticket to a better life. Prior to that he served a mandatory one year in the Austrian military (beginning in 1965). After conquering the world as arguably the greatest bodybuilder who ever lived, he went to America to make his name in motion pictures. Hampered by his impossible name and thick accent, success eluded him for many years. It wasn't until he found the tailor-made role of Conan that he truly came into his own as a performer. A succession of over-the-top action films made him an international box office star. By alternating violent action films with lighter, comedic fare, he has solidified his position as one of the most popular - if not the most popular - movie stars in the world. After his long, and successful movie career, he ran in the California recall. He is now the Governor of California, yet another celebrity to be elected to the position.

IMDb Mini Biography By: David Montgomery <djmont@aol.com>

Mini Biography

With an almost unpronounceable surname and a thick Austrian accent, who would have ever believed that a brash, quick talking bodybuilder from a small European village would become one of Hollywood's biggest stars, marry into the prestigious Kennedy family, amass a fortune via shrewd investments and one day be the Governor of California!

The amazing story of uber-star Arnold Schwarzenegger is a true "rags to riches" story of the penniless immigrant making it in the land of opportunity, the United States of America. Arnold was born on July 30th, 1947 in the town of Thal, Austria and, from a young age, he took a keen interest in physical fitness and bodybuilding, going on to compete in several minor contests in Europe. However, it was when he emigrated to the United States in 1968 at the tender age of 21 that his star began to rise. Up until the early 1970's, bodybuilding had been viewed as a rather oddball sport, or even a mis-understood "freak show" by the general public, however two entrepreneurial Canadian brothers Ben Weider and Joe Weider set about broadening the appeal of "pumping iron" and getting the sport respect, and what better poster boy could they have to lead the charge, then the incredible "Austrian Oak", Arnold Schwarzenegger. Over roughly the next decade, beginning in 1970, Schwarzenegger dominated the sport of competitive bodybuilding winning five Mr. Universe titles and seven Mr. Olympia titles and, with it, he made himself a major sports icon, he generated a new international audience for bodybuilding, gym memberships worldwide swelled by the tens of thousands and the Weider sports business empire flourished beyond belief and reached out to all corners of the globe.

However, Schwarzenegger's horizons were bigger than just the landscape of bodybuilding and he debuted on screen as "Arnold Strong" in the low budget Hercules in New York (1970), then director Bob Rafelson cast Arnold in Stay Hungry (1976) alongside Jeff Bridges and Sally Field, for which Arnold won a Golden Globe Award for "Best Acting Debut in a Motion Picture". The mesmerizing Pumping Iron (1977) covering the 1975 Mr Olympia contest in South Africa has since gone on to become one of the key sports documentaries of the 20th century, plus Arnold landed other acting roles in the comedy The Villain (1979) opposite Kirk Douglas, and he portrayed Mickey Hargitay in the well- received TV movie The Jayne Mansfield Story (1980) (TV). But, what Arnold really needed was a super hero / warrior style role in a lavish production that utilized his chiseled physique, and gave him room to show off his growing acting talents and quirky humor.

Conan the Barbarian (1982) was just that role. Inspired by the Robert E. Howard short stories of the "Hyborean Age" and directed by gung ho director John Milius, and with a largely unknown cast, save Max von Sydow and James Earl Jones, "Conan" was a smash hit worldwide and an inferior, although still enjoyable sequel titled Conan the Destroyer (1984) quickly followed. If "Conan" was the kick start to Arnold's movie career, then his next role was to put the pedal to the floor and accelerate his star status into overdrive. Director James Cameron had until that time only previously directed one earlier feature film titled Piranha Part Two: The Spawning (1981), - which stank of rotten fish from start to finish - however Cameron had penned a fast paced, science fiction themed film script that called for an actor to play an unstoppable, ruthless predator - The Terminator (1984). Made

on a relatively modest budget, the high voltage action / science fiction thriller *The Terminator* (1984) was incredibly successful worldwide, and began one of the most profitable film franchises in history. The dead pan phrase "I'll be back" quickly became part of popular culture across the globe. Schwarzenegger was in vogue with action movie fans, and the next few years were to see Arnold reap box office gold in roles portraying tough, no-nonsense individuals who used their fists, guns and witty one-liners to get the job done. The testosterone laden *Commando* (1985), *Raw Deal* (1986), *Predator* (1987), *The Running Man* (1987) and *Red Heat* (1988) were all box office hits and Arnold could seemingly do no wrong when it came to picking winning scripts. The tongue-in-cheek comedy *Twins* (1988/I) with co-star Danny DeVito was a smash and won Arnold new fans who saw a more comedic side to the muscle-bound actor once described by Australian author / TV host Clive James as "a condom stuffed with walnuts".

The spectacular *Total Recall* (1990) and "feel good" *Kindergarten Cop* (1990) were both solid box office performers for Arnold, plus he was about to return to familiar territory with director James Cameron in *Terminator 2: Judgment Day* (1991). The second time around for the futuristic robot, the production budget had grown from the initial film's \$6.5 million to an alleged \$100 million for the sequel, and it clearly showed as the stunning sequel bristled with amazing special effects, bone-crunching chases & stunt sequences, plus state of the art computer-generated imagery. *Terminator 2: Judgment Day* (1991) was arguably the zenith of Arnold's film career to date and he was voted "International Star of the Decade" by the National Association of Theatre Owners. Remarkably, his next film *Last Action Hero* (1993) brought Arnold back to Earth with a hard thud as the self-satirizing, but confusing plot line of a young boy entering into a mythical Hollywood action film confused movie fans even more and they stayed away in droves making the film an initial financial disaster. Arnold turned back to good friend, director James Cameron and the chemistry was definitely still there as the "James Bond" style spy thriller *True Lies* (1994) co-starring Jamie Lee Curtis and Tom Arnold was the surprise hit of 1994!

Following the broad audience appeal of *True Lies* (1994), Schwarzenegger decided to lean towards more family-themed entertainment with *Junior* (1994) and *Jingle All the Way* (1996), but he still found time to satisfy his hard-core fan base with *Eraser* (1996), as the chilling "Mr. Freeze" in *Batman & Robin* (1997) and battling dark forces in the supernatural action of *End of Days* (1999). The science fiction / conspiracy tale *The 6th Day* (2000) played to only mediocre fan interest, and *Collateral Damage* (2002) had its theatrical release held over for nearly a year after the tragic events of Sept 11th 2001, but it still only received a lukewarm reception. It was time again to resurrect Arnold's most successful franchise and, in 2003, Schwarzenegger pulled on the biker leathers for the third time for *Terminator 3: Rise of the Machines* (2003). Unfortunately, directorial duties passed

from James Cameron to Jonathan Mostow and the deletion of the character of "Sarah Connor" aka Linda Hamilton and a change in the actor playing "John Connor" - Nick Stahl took over from Edward Furlong - making the third entry in the "Terminator" series the weakest to date.

Schwarzenegger contributed cameo roles to *The Rundown* (2003), *Around the World in 80 Days* (2004) and *The Kid & I* (2005) and took political office in 2003 as the Governor of California, effectively suspending his film career for the foreseeable future.

Schwarzenegger married TV journalist Maria Shriver in April, 1986 and the couple have four children.

IMDb Mini Biography By: firehouse44@hotmail.com

Reality Show can also be used as a result of project work when celebrities come to the lesson and tell about their life, sing songs, recite verses, make speeches etc.

7. Summing- up.

Teacher asks the students if they discovered that each hero had to be self-disciplined to achieve his dreams.

Teacher. So, heroes may be sitting in this classroom. The key is who has self-discipline to work hard to follow his dreams.

8. Home assignment.

Write ten questions you would like to ask your hero if you met him\her.